

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ευτυχία Δ. Ζαννίκου

Η παρουσία της Θεοτόκου στο Θεοτοκάριο του Σωφρονίου Ευστρατιάδη,
κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2017

Ευτυχία Δ. Ζαννίκου

Η παρουσία της Θεοτόκου στο Θεοτοκάριο του Σωφρονίου Ευστρατιάδη,
κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΟΠΤΗΣ:

Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Φ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	3
Πρόλογος	5
ΚΕΦΆΛΑΙΟ Α'	7
Θεοτοκάριον Σωφρονίου Ευστρατιάδη	7
ΚΕΦΆΛΑΙΟ Β'	12
Ιωάννης Μαυρόπους	12
Β.1. Βίος.....	12
Β. 2. Έργο.....	15
Β.3 Κανόνες	16
ΚΕΦΆΛΑΙΟ Γ'	18
Συγκρίσεις Κανόνων.....	18
Γ.1. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ.....	18
Γ.1.Β. Κοινοί χαρακτηρισμοί στη Θεοτόκο του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Γρηγορίου Νύσσης	18
Γ.2. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	21
Γ.2.Β. Κοινοί χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο του Ιωάννου Μαυρόποδος & Ιωάννου του Χρυσοστόμου	21
Γ.3. ΠΡΟΚΛΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ.....	25
Γ.3.Β. Κοινοί χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Πρόκλου Πατριάρχου Κων/πόλεως	25
Γ.4. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ	29

Γ.4.B.	Κοινοί	Χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	
	του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Ιωάννη Δαμασκηνού				29
Γ.5.	ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΡΗΤΗΣ				42
Γ.5.B.	Κοινοί	Χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	
	του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Ανδρέα Κρήτης				42
Γ.6.	ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΤΟΥΔΙΤΗΣ				52
Γ.6.B.	Κοινοί	Χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	
	του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Θ. Στουδίτου				52
Γ.7.	ΘΕΟΦΑΝΗΣ Ο ΓΡΑΠΤΟΣ				58
Γ.7.B.	Κοινοί	Χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	
	του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Θεοφάνη Γραπού				58
Γ.8.	ΦΩΤΙΟΣ Α', ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ				69
Γ.8.B.	Κοινοί	Χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	
	του Ι. Μαυρόποδος & του Φωτίου Α' Πατριάρχου Κων/πόλεως				69
Γ.9.	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ				76
Γ.9.B.	Κοινοί	χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	
	του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Γεωργίου Νικομηδείας				76
Γ.10.	ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ				81
Γ.10.B.	Κοινοί	Χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	του
	Ι. Μαυρόποδος & του Ιωσήφ Υμνογράφου				81
Γ.11.	ΜΑΡΚΙΑΝΟ ΘΕΟΤΟΚΑΡΙΟ				86
Γ.11.A.	Κοινοί	χαρακτηρισμοί	στην	Θεοτόκο	
	κατά τον Ι. Μαυρόποδα & το Μαρκιανό Θεοτοκάριο				86
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ					94
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ					98

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία με θέμα « **Η παρουσία της Θεοτόκου στο Θεοτοκάριο του Σωφρονίου Ευστρατιάδη κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα** », εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών, του τομέα Βυζαντινής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016.

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσία της Θεοτόκου κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, σύμφωνα με το Θεοτοκάριο του Σ. Ευστρατιάδη καθώς και του Νικοδήμου του Αγιορείτου, ενώ παράλληλα εξετάζονται και μελετώνται οι πιθανές πηγές του Μαυρόποδα.

Η δομή της εργασίας έχει ως εξής: στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται βασικές πληροφορίες για το Θεοτοκάριο του Σ. Ευστρατιάδη. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο βίος αλλά και το έργο του Ι. Μαυρόποδος, ενώ στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, καταγράφονται οι κοινοί χαρακτηρισμοί της Παναγίας του Ι. Μαυρόποδος (με βάση τους κανόνες που μελετήθηκαν από το Θεοτοκάριο του Ευστρατιάδη, το Θεοτοκάριο του Νικοδήμου του Αγιορείτου) και των πιθανών πηγών του, δηλαδή του Γρηγορίου Νύσσης, Ιωάννου του Χρυσοστόμου, του Πρόκλου Πατριάρχου Κων/πόλεως, Ιωάννου του Δαμασκηνού, του Ανδρέα Κρήτης, του Θεοδώρου Στουδίτη, του Θεοφάνη του Γραπτού, του Φωτίου Α', του Γεωργίου Νικομηδείας καθώς και του Ιωσήφ του Υμνογράφου όπως πιο συγκεκριμένα θα δούμε. Τέλος, ακολουθεί μια σύγκριση των χαρακτηρισμών της Παναγίας σε σχέση με τους χαρακτηρισμούς που της αποδίδει ο Μαυρόποδος μέσα από το Θεοτοκάριο του Σωφρονίου Ευστρατιάδη και

του Νικοδήμου του Αγιορείτου με τους χαρακτηρισμούς που εμπεριέχονται στο Μαρκιανό Θεοτοκάριο.¹

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Αντώνιο Παναγιώτου για την συνεχή του στήριξη και καθοδήγηση που μου παρείχε, καθώς και στα άλλα δύο μέλη της επιτροπής μου, την Καθηγήτρια, κ. Θεοδώρα Αντωνοπούλου και τον Καθηγητή, κ. Φώτιο Δημητρακόπουλο.

Χίος, Ιούνιος 2016
Ευτυχία Δ. Ζαννίκου

---

¹ Follieri, *Un theotocarion Marciano del sec. XIV: cod. Marciano cl I,6.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Θεοτοκάριον Σωφρονίου Ευστρατιάδη

Η παρούσα Συλλογή Κανόνων της Θεοτόκου, εκδόθηκε στο Παρίσι το 1931 από τον Μητροπολίτη πρώην Λεοντοπόλεως, Σωφρόνιο Ευστρατιάδη, σε συνεργασία με τον Μοναχό Σπυρίδωνα Λαυριώτη. Το σύνολο των Κανόνων είναι 107, ενώ παράλληλα, το Θεοτοκάριο είναι αποτέλεσμα συλλογής 30 δοκίμων Κωδίκων διαφόρων Βιβλιοθηκών, κυρίως Βιβλιοθηκών του Αγίου Όρους. Πιο συγκεκριμένα, οι Κώδικες από τους οποίους αποτελείται η παραπάνω συλλογή είναι οι εξής:

1. **Κωδ. 370** Εθνικής Βιβλιοθήκης Παρισίων, μεμβρ. αιών.ιβ' φ. 174 « *Βίβλος σὺν Θεῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου περιέχων (sic) Στιχηρὰ προσόμοια καὶ Κανόνας κατ' ἤχον ψαλλομένους καθ' ἡμέραν καὶ ἐν τοῖς ἀποδείπνοις* »².
2. **Κωδ. 354** Εθνικής Βιβλιοθήκης Παρισίων, μεμβρ. αιών.ιγ' φ. 314 « *Κανόνες σὺν Θεῷ ἀγίῳ παρακλητικοὶ καὶ ἐγκωμιαστικοὶ πρὸς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ψαλλόμενοι ἐν τοῖς ἀποδείπνοις* »³.

---

² Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*, σ. 11.

³ Ο. π., σ. 11.

3. *Κωδ. 52* Μονής των Βλατέων, χαρτ. 29x20 αιών.ιε' φ. 316 ακέφ. κολόβ.⁴ Περιέχει πολλούς Κανόνες του Ιωάννου Ευχαΐτων του Μαυρόποδος στη Θεοτόκο, στο Χριστό και στον Πρόδρομο όπως και άλλων ποιητών έργα.
4. *Κωδ. Β 6* Λαύρας, μεμβρ. 15x12 αιών.ιγ' φ.123 κολοβ.⁵ Περιέχει διάφορους κανόνες.
5. *Κωδ. Γ 1* Λαύρας, μεμβρ. 13x9 αιών.ιδ' φ.347 κολοβ. Γεροντικό και Κανόνες στη Θεοτόκο.⁶
6. *Κωδ. Γ 11* Λαύρας, μεμβρ. 21x14 αιών.ιβ' φ.186.⁷ Περιέχει την Παρακλητική, διάφορους Κανόνες στον Χριστό και την Θεοτόκο, όπως και Ιδιόμελα, Δοξαστικά και αρκετές ευχές.
7. *Κωδ. Γ 79* Λαύρας, χαρτ. 19x13 αιών.ιζ' φ.320 κολοβ.⁸ Περιέχει διάφορους Κανόνες στην Θεοτόκο (φ. 303v) και στους Αγίους.
8. *Κωδ. Δ 33* Λαύρας, μεμβρ. 28x21 αιών.ιγ' φ.85 ακέφ. κολοβ.⁹ Περιέχει την Παρακλητική και Κανόνες στην Θεοτόκο.
9. *Κωδ. Η 62* Λαύρας, χαρτ. 21x14 αιών.ιε' φ.320 ακέφ.κολοβ.¹⁰ Ο Κώδικας αυτός περιέχει Θεοτοκάριον (φ. 56-152), Στιχεροκαθισματάριον (φ. 153-292), Παρακλ. Κανόνες στο Χριστό' ποίημα Ιωάννου μοναχού [του

---

⁴ Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*, σ. 12.

⁵ *Ο.π.*, σ. 12.

⁶ *Ο.π.*, σ. 12.

⁷ *Ο.π.*, σ. 12.

⁸ *Ο.π.*, σ. 12.

⁹ *Ο.π.*, σ. 12.

¹⁰ *Ο.π.*, σ. 12.

Μαυρόποδος] (φ. 293-311) και Παρακλ. Κανόνες στη Θεοτόκο· ποίημα επίσης του Μαυρόποδος (φ. 312-320).

10. **Κωδ. Η 70** Λαύρας, χαρτ. 20x13 αιών.ιδ' φ.121 ακέφ.κολοβ. Περιέχει την Παρακλητική με Κανόνες στη Θεοτόκο.¹¹
11. **Κωδ. Η 184** Λαύρας, χαρτ. 29x21 αιών.ιστ' φ.259 ακέφ. διστηλ.¹² Υπάρχει η Παρακλητική με Κανόνες στη Θεοτόκο (φ.1-241), τα 11 εωθινά Ευαγγέλια, Εξαποστειλάρια, Δοξαστικά, Τριαδικοί Ύμνοι, Αποστολοευαγγέλια όλης της εβδομάδας και Κοντάκιον στη Θεοτόκο.
12. **Κωδ. Θ 36** Λαύρας, χαρτ. 21x14 αιών.ιη' (1706) φ.298.¹³
13. **Κωδ. Θ 45** Λαύρας, χαρτ. 22x15 αιών.ιστ' φ.333.¹⁴
14. **Κωδ. Θ 61** Λαύρας, χαρτ. 21x15 αιών.ιζ' φ.178 ακέφ.κολοβ.¹⁵ Περιέχει την παρακλητική με Κανόνες στη Θεοτόκο και στους Αγίους.
15. **Κωδ. Θ 66** Λαύρας, χαρτ. 30x21 αιών.ιε' φ.290 ακέφ. κολοβ.¹⁶ Περιέχει την Παρακλητική, τα 11 εωθινά Ευαγγέλια, Εξαποστειλάρια και Δοξαστικά καθώς και Κανόνες στη Θεοτόκο.
16. **Κωδ. Θ 69** Λαύρας, χαρτ. 29x21 αιών.ιε' φ.523 ακέφ. κολοβ.¹⁷ Περιέχει το Τριώδιο, το Πεντηκοστάριο, Μεγαλυνάρια του Μ. Σαββάτου, την

---

¹¹ Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*, σ.13.

¹² Ο.π., σ. 13.

¹³ Ο.π., σ. 13.

¹⁴ Ο.π., σ. 13.

¹⁵ Ο.π., σ. 13.

¹⁶ Ο.π., σ. 13.

¹⁷ Ο.π., σ. 13.

Παρακλητική, τα 11 εωθινά Ευαγγέλια, Εξαποστειλάρια και Δοξαστικά, Ύμνους τριαδικούς και Κανόνες στη Θεοτόκο.

17. **Κώδ. Θ 71** Λαύρας, χαρτ . 29x 21 αιών.ιδ' (1358) φ.312 δίστηλ.¹⁸ Περιέχει την Παρακλητική με Κανόνες στην Θεοτόκο.
18. **Κώδ. Θ 73** Λαύρας, χαρτ. 30x21 αιών.ιε' φ.227 ακέφ. δίστηλ.¹⁹ Περιέχει την Παρακλητική με Κανόνες στην Θεοτόκο, Στιχηρά και Ιδιόμελα.
19. **Κώδ. Θ 91** Λαύρας, χαρτ. 22x14 αιών.ιστ' (1536) φ.388.²⁰ Ο Κώδικας αυτός περιλαμβάνει Ευχολόγιο (φ. 1-274 και 276-379) και Παρακλ. Κανόνες στην Θεοτόκο.
20. **Κώδ. Θ 136** Λαύρας, χαρτ. 24x14 αιών ιστ' φ.270.²¹ Παρακλητική και Κανόνες της Θεοτόκου.
21. **Κώδ. Ι 39** Λαύρας, χαρτ. 21x14 αιών.ιζ' φ.311.²² Περιέχει Θεοτοκάριο και 56 Κανόνες της Θεοτόκου.
22. **Κώδ. Ι 67** Λαύρας, χαρτ. 28x19 αιών. ιζ' φ.190. ²³ Κανόνες παρακλητικοί και εγκωμιαστικοί στην Υπεραγία Θεοτόκο.
23. **Κώδ. Ι 37** Λαύρας, χαρτ .29x20 αιών. ιδ' φ.365.²⁴
24. **Κώδ. Κ 12** Λαύρας, χαρτ. 15x10 αιών.ιζ' (1665) φ.241.²⁵

---

¹⁸ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον, σ. 13.

¹⁹ Ο.π., σ. 14.

²⁰ Ο.π., σ. 14

²¹ Ο.π., σ. 14.

²² Ο.π., σ. 14.

²³ Ο.π., σ. 14.

²⁴ Ο.π., σ. 14.

25. *Κώδ. 6 Καθολικού Λαύρας*, χαρτ. 38x25 αιών.ιθ' φ.20.²⁶
26. *Κώδ. 6 Καθολικού Μονής Ιβήρων*, χαρτ. αιών.ιη' (1797) φ.83.²⁷ Περιέχει 8 Παρακλ. Κανόνες στην Παναγιά την Οδηγήτρια και διάφορους άλλους Κανόνες στην Θεοτόκο.
27. *Κώδ. 1001 Βατοπεδίου*, μεμβρ. 17x12 αιών.ιδ' φ.385.²⁸
28. *Κώδ. 1010 Βατοπεδίου*, μεμβρ. 20x15 αιών.ιγ' φ.155.²⁹
29. *Κώδ. 1166 Βατοπεδίου*, χαρτ. 28x19 αιών.ιστ' φ.291. Ο Κώδικας αυτός περιλαμβάνει την Παρακλητική με Κανόνες στην Θεοτόκο.³⁰
30. *Κώδ. 67 Ξηροποτάμου*, χαρτ. αιών.ιζ' φ.311. Περιέχει διάφορα, ενώ στα φ. 62-109 υπάρχουν Κανόνες αφιερωμένοι στην Θεοτόκο.³¹

---

²⁵ Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*, σ. 14.

²⁶ Ο.π., σ. 15.

²⁷ Ο.π., σ. 15.

²⁸ Ο.π., σ. 15.

²⁹ Ο.π., σ. 15.

³⁰ Ο.π., σ. 15.

³¹ Ο.π., σ. 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Ιωάννης Μαυρόπουλος

B.1. Βίος

Ο Ιωάννης Μαυρόπουλος γεννήθηκε στην Παφλαγονία, άγνωστο πότε ακριβώς, πιθανολογείται γύρω στα τέλη του 10^{ου} ή στις αρχές του 11^{ου} αιώνα.³² Για τα παιδικά και νεανικά του χρόνια είναι γνωστά μόνο λίγα στοιχεία, όσα αφήνει ο ίδιος να συναχθούν από τα έργα του και όσα αναφέρει ο Μιχαήλ Ψελλός στο εγκώμιο που συνέγραψε προς τιμήν του.³³ Περισσότερα γνωρίζουμε για την ώριμη ζωή του και τη σταδιοδρομία του, ωστόσο η χρονολόγηση διαφόρων γεγονότων της ζωής του έγινε αιτία διαφωνιών μεταξύ πολλών μελετητών.³⁴

Παρόλο που σε νεαρή ηλικία βρέθηκε με την οικογένειά του στην Κωνσταντινούπολη, ο Μαυρόπουλος δεν έπαψε ποτέ να είναι υπερήφανος για τον τόπο καταγωγής του.³⁵ Τίποτα δεν είναι γνωστό για τους γονείς του, γνωρίζουμε όμως ότι η φροντίδα και η μόρφωσή του είχε ανατεθεί σε δύο θείους του, ο ένας εκ των οποίων φαίνεται ότι υπήρξε μητροπολίτης Κλαυδιουπόλεως. Όπως μαρτυρεί ο Ψελλός, ο Μαυρόπουλος σπούδασε ρητορική, φιλοσοφία και νομική,³⁶ δεν γνωρίζουμε όμως λεπτομέρειες για τους δασκάλους στους οποίους μαθήτευσε. Ο Μαυρόπουλος εργάστηκε στην

---

³² Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σ. 23.

³³ Ψελλός, *Εγκώμιον εις τον θεοσέβαστον Ιωάννην τον Μητροπολίτην Ευχαΐτων και πρωτοσύγκελον*.

³⁴ Σωτηρούδη, *Αγιολογική παραγωγή*, σ. 31.

³⁵ Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σ. 23.

³⁶ Ψελλός, *Εγκώμιον*, σσ. 217-219.

Κωνσταντινούπολη για ένα μεγάλο διάστημα ως ρήτορας και ως δάσκαλος.³⁷Ως δάσκαλος ξεκίνησε και ο ίδιος τη σταδιοδρομία του, χρησιμοποιώντας το σπίτι του ως σχολή.³⁸ Γνώρισε μάλιστα μεγάλη επιτυχία, όπως μαρτυρεί ο διασημότερος από τους μαθητές του, ο Μιχαήλ Ψελλός, αλλά και ο ανιψιός του Θεόδωρος Κοιτωνίτης στην ακολουθία που συνέγραψε για τον θείο του.³⁹

Έχοντας ήδη γίνει γνωστός στο επάγγελμά του και χωρίς να το διακόψει, ο Μαυρόπους αποφάσισε να ενδυθεί το μοναχικό σχήμα. Η μονή στην οποία ανήκε ήταν πιθανότατα αυτή του Ιωάννου του Προδρόμου, γνωστή και ως μονή της Πέτρας.⁴⁰ Έγινε πρόταση στον Μαυρόποδα να αναλάβει το αξίωμα του «χαρτοφύλακος» την περίοδο που μόναζε στη Μονή Πέτρας.⁴¹ Απαραίτητη προϋπόθεση για την εκλογή στο αξίωμα του «χαρτοφύλακος» ήταν η προέλευση του υποψηφίου από τις τάξεις του κλήρου.⁴²

Κατά τα πρώτα έτη της βασιλείας του Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου, ο Μαυρόπους γνωρίστηκε με τον αυτοκράτορα και έγινε σύμβουλός του. Στη σπουδαία αυτή θέση παρέμεινε για περίπου μια δεκαετία. Στην κίνηση αυτή, που ήταν εντελώς αντίθετη με τις πεποιθήσεις του και την φιλήσυχη προσωπικότητά του, τον προέτρεψε επίμονα, ο φίλος του πλέον, Ψελλός, ο οποίος βρισκόταν ήδη κοντά στον αυτοκράτορα. Οι δύο άνδρες, ο Μαυρόπους και ο Ψελλός, μαζί με τον Ιωάννη Ξιφιλίνο και τον Κωνσταντίνο Λειχούδη, αποτελούσαν τους στενότερους συμβούλους του Κωνσταντίνου Μονομάχου. Η παρουσία και η δράση τους στην αυλή του αποτέλεσαν μοναδική στιγμή για το Βυζάντιο και χαρακτηρίστηκαν από τον Lemerle ως «η κυβέρνηση των φιλοσόφων».⁴³ Και στη νέα αυτή φάση της ζωής του, κύριο έργο του Μαυρόποδα

---

³⁷ J. O. Rosenqvist, *Die byzantinische Literatur vom. 6. Jahrhundert bis zum Fall Konstantinopels 1453*, Berlin-New York 2007, σ. 141.

³⁸ Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σ. 26.

³⁹ Σωτηρούδη, *Αγιολογική παραγωγή*, σ. 32.

⁴⁰ *Ο.π.*, σ. 32.

⁴¹ Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σ. 28.

⁴² H. – G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, σ. 109.

⁴³ Σωτηρούδη, *Αγιολογική παραγωγή*, σ. 32.

φαίνεται πως ήταν η ρητορική, αυτή τη φορά όμως, στην υπηρεσία της αυτοκρατορικής πολιτικής. Αυτό καταδεικνύεται χαρακτηριστικά από τους λόγους που συνέγραψε μετά την εισβολή των Πετσενέγων και την επακόλουθη εξέγερση του Λέοντα Τορνικίου το 1047, στους οποίους υπερασπίζεται θερμά την τακτική που ακολούθησε στις δύο αυτές περιστάσεις ο Κωνσταντίνος Μονομάχος.

Στη συνέχεια, ο Μαυρόπους απομακρύνθηκε καθώς εξελέγη μητροπολίτης στα Ευχάϊτα του Πόντου και ακολούθησαν ο Ξιφιλίνος και ο Ψελλός, που αποφάσισαν να γίνουν μοναχοί στον Όλυμπο της Βιθυνίας.

Η εκλογή του Μαυρόποδα στον μητροπολιτικό θρόνο των Ευχαϊτών έχει συζητηθεί εκτενώς μεταξύ των ερευνητών. Όπως όμως υποστήριξε ο Καρπόζηλος, με βάση τα λεγόμενα του ίδιου του Μαυρόποδα κυρίως στις επιστολές του, η εκλογή του είναι βέβαιο πως έγινε παρά την θέλησή του,⁴⁴ και δεν αποκλείεται να επρόκειτο στην πραγματικότητα για μια εύσημη «εξορία». Εξάλλου τα Ευχάϊτα, εκτός του ότι απείχαν πάρα πολύ από την Κωνσταντινούπολη, ήταν την εποχή εκείνη μια πόλη χωρίς μεγάλη άνθηση και κίνηση. Σε μια επιστολή του προς τον Πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουλάριο λίγο μετά την άφιξη του ο Μαυρόπους περιγράφει τον τόπο ως εξής: *ἐρημία χώρας πολλή, ἀοίκητος, ἄχαρις, ἄδενδρος, ἄχλοος, ἄξυλος, ἄσκιος, ἀγριότητος, ὅλη καὶ ἀκηδίας μεστή, πολὺ καὶ τῆς φήμης καὶ τῆς δόξης ἐνδέουσα.*⁴⁵ Στην επόμενη επιστολή του προς τον ίδιο αναφέρει ότι σπάνια περνάει από την περιοχή του κάποιος αγγελιοφόρος. Χαρακτηρίζει μάλιστα την παρουσία του στα Ευχάϊτα ως *ἄτοπον ἐκτοπισμόν.*⁴⁶

Εκτός από τη φύση της εκλογής του Μαυρόποδα ως μητροπολίτη, πολλές συζητήσεις έχουν γίνει και πολλές προτάσεις έχουν διατυπωθεί και για

---

⁴⁴ Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σ. 34.

⁴⁵ Karpozilos, *Letters*, επιστολή 64, 56-58, σ. 173. Στους λόγους του όμως ενώπιον του ποιμνίου του στα Ευχάϊτα, δεν αποκάλυπτε τα πραγματικά του συναισθήματα και μιλούσε εγκωμιαστικά για τον τόπο του (βλ. Karpozilos, *letters* 22).

⁴⁶ Karpozilos, *Letters*, επιστολή 65, 9, σ. 175.

τη χρονολόγησή της. Και αυτό το σημείο διασαφηνίστηκε πειστικά από τον Καρπόζηλο.⁴⁷ Επομένως η άφιξή του εκεί θα πρέπει να τοποθετηθεί στους πρώτους μήνες του 1049 ή στους πρώτους μήνες του 1050.

Κατά το πρώτο διάστημα της παραμονής του στη μητρόπολή του ο Μαυρόπους επανειλημμένα προσπάθησε να μεταπείσει τον αυτοκράτορα και να ανακληθεί από τα Ευχαΐτα. Φαίνεται πως σχετικά σύντομα πέτυχε μια ακρόαση από τον Κωνσταντίνο Μονομάχο, κατά την οποία οι μεταξύ τους σχέσεις βελτιώθηκαν. Ο Μονομάχος πρόσφερε πολλά προνόμια στην μητρόπολη Ευχαϊτών, δεν ανακάλεσε όμως τον νέο μητροπολίτη, ο οποίος παρέμεινε στην άτυπη «εξορία» του περισσότερο από δύο δεκαετίες.

Μετά από το διάστημα αυτό και οπωσδήποτε μετά το έτος 1075, ο Μαυρόπους αποφάσισε να παραιτηθεί από τον μητροπολιτικό θρόνο των Ευχαϊτών.⁴⁸ Επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και έζησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του στη μονή του Ιωάννου Προδρόμου της Πέτρας, συγγράφοντας τους πολυάριθμους κανόνες του.

Ο Μαυρόπους πέθανε σε μεγάλη ηλικία παρόλο που το έτος του θανάτου του δεν είναι γνωστό. Περισσότερο βέβαιοι είμαστε για την ημερομηνία θανάτου του, που ήταν, όπως μας πληροφορεί ο ανηψιός του Θεόδωρος, η 5^η Οκτωβρίου. Αναφέρεται ότι εκείνος υπήρξε αυτός που καθιέρωσε την από κοινού εορτή των Τριών Ιεραρχών της 30^{ης} Ιανουαρίου.

B. 2. Έργο

Το συγγραφικό έργο του Μαυρόποδα είναι πλούσιο και ιδιαίτερα ποικίλο. Όπως μας λέει χαρακτηριστικά ο Σ. Ευστρατιάδης, «τα έργα του Μαυρόποδος

---

⁴⁷ Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σσ. 39-41, όπου αναφέρονται και οι διαφορετικές προτάσεις χρονολόγησης.

⁴⁸ Ο.π., σσ. 46-47.

είναι ευτυχώς και πολλά και πολλής σπουδαιότητας». ⁴⁹ Εκτός των άλλων σημαντικών έργων που έχει εκπονήσει, έχει συνθέσει και ποιητικά έργα. ⁵⁰ Γνωστά είναι τα επιγράμματα, οι επιστολές, οι εγκωμιαστικοί και ευκαιριακοί λόγοι και φυσικά οι κανόνες. Ο ίδιος ο Μαυρόπους επέλεξε από τα πολλά έργα του εκείνα που θεωρούσε ως καλύτερα και αντιπροσωπευτικότερα του λόγου του και συνέταξε μια συλλογή (εκτός από τους κανόνες), η οποία παραδίδεται αποκλειστικά στον κώδικα Vat. Gr. 676. Ο κώδικας γράφτηκε τον 11^ο αιώνα. Δεν είναι αυτόγραφος, σύμφωνα όμως με πρόσφατες έρευνες είναι ο πρώτος κώδικας που συντάχθηκε με το συγκεκριμένο περιεχόμενο, πιθανώς υπό την εποπτεία του ίδιου του Μαυρόποδα. ⁵¹ Περιέχει κατά σειρά 99 επιγράμματα, ⁵² 77 επιστολές, 12 λόγους και ένα Βίο Αγίου, τα οποία εκδόθηκαν το 1882 από τον Paul de Lagarde. Το 1990 ο Καρπόζηλος επανεξέδωσε το corpus των επιστολών του Μαυρόποδα, στηριζόμενος κατά κύριο λόγο στον ίδιο κώδικα. ⁵³

B.3 Κανόνες

Από το σύνολο των έργων του Μαυρόποδα οι κανόνες έχουν απασχολήσει λιγότερο την έρευνα, πιθανώς λόγω του γεγονότος ότι δεν περιλαμβάνονται στη συλλογή που παραδίδεται συγκεντρωμένη στον Vat. Gr. 676, αλλά βρίσκονται διασκορπισμένοι σε πολλά χειρόγραφα. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά πλούσιο corpus, σχεδόν 160 κανόνων.

Στις περισσότερες περιπτώσεις σώζεται για κάθε άγιο ή εορτή μια ομάδα οκτώ κανόνων για κάθε έναν από τους οκτώ ήχους. Σχεδόν οι μισοί κανόνες του Μαυρόποδα είναι αφιερωμένοι στη Θεοτόκο, πολλοί στον Ιησού Χριστό, και ακολουθούν κανόνες στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, στους αποστόλους

---

⁴⁹ Ευστρατιάδης, *Ιωάννης ο Μαυρόπους Μητροπολίτης Ευχαΐτων*, σ. 426.

⁵⁰ Παναγιώτου, *Ο Υμνογράφος του Αγ. Νικολάου Ιωάννης Μαυρόπους*, σ. 16.

⁵¹ Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σσ. 55-56.

⁵² Φούγιας, *Ιωάννης Μαυρόπους Μητροπολίτης Ευχαΐτων*, σ. 43.

⁵³ Karpozilos, *letters*, 34-38.

Πέτρο και Παύλο και άλλους αγίους, σε ορισμένους από τους οποίους αφιερώνονται και λόγοι του (άγιος Θεόδωρος, άγιος Γεώργιος, Τρεις Ιεράρχες).

Με ελάχιστες εξαιρέσεις οι κανόνες του Μαυρόποδα δεν εντάχθηκαν στα λειτουργικά βιβλία, καθώς στην εποχή του αυτά είχαν ήδη ως επί το πλείστον διαμορφωθεί χάρη στη μεγάλη υμνογραφική παραγωγή του 8^{ου} και του 9 ου αιώνα. Δικαίως όμως ο Μαυρόπους έχει χαρακτηριστεί ως ο τελευταίος μεγάλος υμνογράφος,⁵⁴ αν μη τι άλλο λόγω του όγκου του έργου του. Για τους κανόνες του, που τους συνέταξε πιθανότατα σε μεγάλη ηλικία, όταν πια είχε αποσυρθεί στη μονή της Πέτρας,⁵⁵ υπάρχουν ως τώρα μόνο μεμονωμένες εκδόσεις.

---

⁵⁴ Σωτηρούδη, *Αγιολογική παραγωγή*, σ. 40.

⁵⁵ Καρπόζηλος, *Συμβολή*, σ. 49.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Συγκρίσεις Κανόνων

Γ.1. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ

Γ.1.Β. Κοινοί χαρακτηρισμοί στη Θεοτόκο του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Γρηγορίου Νύσσης

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Γρηγόριο Νύσσης, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των έργων τους, αρχικά ως «*άγαλλίαμα*» και πιο συγκεκριμένα ως «*μητέρων άγαλλίαμα*», αφού όπως επισημαίνεται και στους δύο υμνογράφους είναι «*ή μόνη ευλογημένη*», η πιο ευλογημένη από όλες τις γυναίκες γι αυτό άλλωστε ο Μαυρόποδος την χαρακτηρίζει «*Εύλογημένη γυναικῶν*», ενώ ο Γρηγόριος Νύσσης της απευθύνει τη φράση, «*εύλογημένη σύ έν γυναιξί*». Παρουσιάζεται «*Άγία*», «*Παρθένος*», «*Θεομήτορ*» και «*μήτηρ άγνή*». Την χαρακτηρίζουν «*θυμίαμα*» και μάλιστα ως «*θυμιατήριον χρυσοῦν*» ενώ παράλληλα είναι «*Καύχημα*» όλων, ιδιαίτερος όμως των παρθένων («*Παρθένων Καύχημα*»). Είναι «*Κεχαριτωμένη*» και «*κόρη άμόλυντος*». Την προσφωνούν «*λιμένα*» αλλά και «*λιμένα τοῦ Σωτήρος ήμῶν*». Θεωρείται «*Ναός τοῦ Σωτήρος*» αλλά και «*Ναός τοῦ Θεοῦ*». Την παρουσιάζουν ως «*πηγή ίαμάτων*» και «*πηγή ζωής*». «*Πύλη*» χαρακτηρίζεται και από τον Μαυρόποδα, αλλά και από τον Γρηγόριο Νύσσης ως «*μεσίτρια*» που είναι, αλλά και ως «*ύψηλοτέρα τῶν οὐρανῶν*».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμών της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων του προς την Παναγία και του Γρηγορίου Νύσσης μέσα από το σύνολο των ομιλιών του στο πρόσωπο της Θεοτόκου.

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81 από το «Θεοτοκάριον⁵⁶» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον»⁵⁷ του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ήχος α'),⁵⁸ Κυριακή εσπέρας (Ήχος β'),⁵⁹ Τρίτη εσπέρας (Ήχος γ')⁶⁰, Κυριακή εσπέρας (Ήχος δ'),⁶¹ Πέμπτη εσπέρας (Ήχος πλ. α'),⁶² Κυριακή εσπέρας (Ήχος πλ. β'),⁶³ Σάββατο εσπέρας (Ήχος βαρύς),⁶⁴ Πέμπτη εσπέρας (ήχος βαρύς),⁶⁵ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,⁶⁶ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον⁶⁷ και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο.⁶⁸ Όσον αφορά στο Γρηγόριο Νύσσης, μελετήθηκαν από την Πατρολογία⁶⁹ του Migne οι ομιλίες: Εις τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν δίκαιον Συμεῶνα⁷⁰ καθώς και το Ἐγκώμιον εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

---

⁵⁶ Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*.

⁵⁷ Νικοδήμος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*.

⁵⁸ Ὁ.π., σ. 26.

⁵⁹ Ὁ.π., σ. 50.

⁶⁰ Ὁ.π., σ. 93.

⁶¹ Ὁ.π., σ. 115.

⁶² Ὁ.π., σ. 170.

⁶³ Ὁ.π., σ. 184.

⁶⁴ Ὁ.π., σ. 211.

⁶⁵ Ὁ.π., σ. 233.

⁶⁶ Ὁ.π., σ. 277.

⁶⁷ Ὁ.π., σ. 281.

⁶⁸ Ὁ.π., σ. 285.

⁶⁹ J.P. Migne, *Patrologiae Cursus Completus*.

⁷⁰ Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν δίκαιον Συμεῶνα*, PG 46, σσ. 11512-1181.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ

Αγαλλίαμα	Μητέρων ἀγαλλίαμα
Ἄγιαν	Ἄγιαν Ἄγιαν Παρθένον
Εὐλογημένη γυναικῶν	Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί
Θεομήτορ	Θεομήτορ Παρθένος
Θεοτόκε	Θεοτόκε
Θυματήριον χρυσοῦν	Χρυσοῦν θυμιαμάτων θυσιαστήριον Θεῖον Θυμίαμα
Καύχημα	Παρθένων καύχημα
Κεχαριτωμένη	Κεχαριτωμένη
Κόρην ἀμόλυντον	Κόρην ἀμόλυντον
Λιμένα	Λιμένα τοῦ Σωτήρος ἡμῶν
Μήτηρ ἀγνή	Μήτηρ ἀγνή
Ναός τοῦ Σωτήρος	Ναός τοῦ Σωτήρος Ναός Θεοῦ
Παρθένε	Παρθένον ἀγνήν
Πηγή ἰαμάτων	Πηγή ζωῆς
Πύλη ἔμψυχος	Πύλη ἢ κατὰ ἀνατολὰς βλέπουσα
Ὑψηλοτέρα οὐρανῶν	Ὑψηλοτέρα καὶ θεοπρεπεστέραν

Γ.2. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Γ.2.Β. Κοινοί χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο του Ιωάννου Μαυρόποδος & Ιωάννου του Χρυσόστομου

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Ιωάννη το Χρυσόστομο, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των κανόνων αλλά και των ομιλιών τους, αρχικά ως *άγνη*, και ως *άμόλυντος*. Την χαρακτηρίζουν «*άμπελο*» και «*βάτο*» που δεν καίγεται («*βάτε άφλεκτε*», «*βάτος μή φλεγόμενη*»). Την θεωρούν ελπίδα των χριστιανών («*έλπίς χριστιανών*») και «*πηγή ίαμάτων*» όπως και «*πηγή ζωής*». Απευθύνει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στην Θεοτόκο τη φράση «*Εύλογημένη σὺ ἐν γυναιξί*», ενώ ο Μαυρόποδος την χαρακτηρίζει «*Εύλογημένη γυναικῶν*». Στη συνέχεια, η λέξη «*κιβωτός*» απευθύνεται στην Θεοτόκο είτε ως «*θεία κιβωτός*», είτε ως «*κιβωτός λογική και ἔμψυχος*», είτε ως «*άγία κιβωτός*». Είναι «*Λιμένας άχείμαστος*» κατά τον Μαυρόποδα και «*Λιμήν άκύμαντος*» κατά τον Χρυσόστομο. Αποκαλείται «*μητέρα*», «*μήτηρ άγνή*», «*μήτηρ άμίαντος*» αλλά κυρίως «*μήτηρ τῆς άγάπης*». Ως «*οἶκος καθαρῶτατος*» καθώς και «*οἶκημα οὐρανοῦ και γῆς*», θεωρείται «*Ναός ἔμψυχος του Θεοῦ*» αλλά και «*Παράδεισος ἔμψυχος και λογικός*». Την χαρακτηρίζουν «*οὐρανό*», «*δεύτερο οὐρανό*» αλλά και «*ἐπι γῆς οὐρανό*». Είναι όμως «*πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν*» αλλά και «*ύψηλοτέρα τῶν οὐρανῶν*». «*Πηγή ζωής*» και «*πηγή ίαμάτων*» την χαρακτηρίζουν καθώς και «*πύλη ἔμψυχο*» και «*περιστέρα*».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμών της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το

σύνολο των Κανόνων του προς την Παναγία και του Ιωάννου Χρυσοστόμου μέσα από το σύνολο των ομιλιών του στο πρόσωπο της Θεοτόκου.

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα μελέτης των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81 από το «Θεοτοκάριον⁷¹» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον»⁷² του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ήχος α'),⁷³ Κυριακή εσπέρας (Ήχος β'),⁷⁴ Τρίτη εσπέρας (Ήχος γ')⁷⁵, Κυριακή εσπέρας (Ήχος δ'),⁷⁶ Πέμπτη εσπέρας (Ήχος πλ. α'),⁷⁷ Κυριακή εσπέρας (Ήχος πλ. β'),⁷⁸ Σάββατο εσπέρας (Ήχος βαρύς),⁷⁹ Πέμπτη εσπέρας (ήχος βαρύς),⁸⁰ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,⁸¹ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον⁸² και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο.⁸³ Όσον αφορά στον Ιωάννη το Χρυσόστομο, μελετήθηκαν από την Πατρολογία του Migne οι εξής λόγοι: Εις τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα⁸⁴, Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπερενδόξου

---

⁷¹ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

⁷² Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον.

⁷³ Ο.π., σ. 26.

⁷⁴ Ο.π., σ. 50.

⁷⁵ Ο.π., σ. 93.

⁷⁶ Ο.π., σ. 115.

⁷⁷ Ο.π., σ. 170.

⁷⁸ Ο.π., σ. 184.

⁷⁹ Ο.π., σ. 211.

⁸⁰ Ο.π., σ. 233.

⁸¹ Ο.π., σ. 277.

⁸² Ο.π., σ. 281.

⁸³ Ο.π., σ. 285.

⁸⁴ Ιωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα*, PG 50, σ. 807.

Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου⁸⁵, Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου⁸⁶
καὶ Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου, καὶ κατὰ Ἀρείου δυσεβοῦς⁸⁷.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἀγνήν	Ἀγνήν
Ἀμόλυντε	Παρθένον ἀμόλυντον
Ἄμπελος	Ἄμπελος
Ἀπειρόγαμε	Ἀπειρόγαμε
Βάτε ἄφλεκτε	Βάτος μὴ φλεγόμενη
Ἐλπίς χριστιανῶν	Ἐλπίς χριστιανῶν
Εὐλογημένη γυναικῶν	Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί
Θεοτόκε	Θεοτόκος
Κεχαριτωμένη	Κεχαριτωμένη
Κιβωτὸν τὴν θείαν Κιβωτὸς λογικὴ καὶ ἔμψυχος	Κιβωτὸν ἀγίαν Λογικὴ Κιβωτὸς
Κόρην	Κόρη
Λιμὴν ἀχείμαστος	Λιμὴν ἀκύμαντος
Μήτηρ	Μήτηρ / Μητέρα

⁸⁵ Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπερενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου*, PG 50, σ. 791.

⁸⁶ Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου*, PG 60, σ. 755.

⁸⁷ Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου, καὶ κατὰ Ἀρείου δυσεβοῦς*, PG 62, σ. 763.

Μήτερο ἀγνή	Μήτερο ἀγνή Μήτηρ ἀμίαντος Μήτηρ τῆς ἀγάπης
Ναός ἔμψυχος	Ἐμψυχος ναός τοῦ Θεοῦ Ναὸν ἔνθεον
Οἶκος καθαρῶτατος	Οἶκημα οὐρανοῦ καὶ γῆς
Οὐρανός	Δεύτερος οὐρανός Ἐπι γῆς οὐρανόν
Παράδεισος ἔμψυχος καὶ λογικός	Παράδεισος λογικός
Παρθένε	Παρθένος Παρθένε ἀνύμφευτε
Παστάδα χρυσοῦν	Παστάδα
Περιστερά	Περιστερά
Πηγὴ ἰαμάτων	Πηγὴ ζωῆς
Πλατυτέρα οὐρανῶν	Πλατυτέρα οὐρανῶν
Πύλη ἔμψυχος	Ἐμψυχον πύλην
Στάμνον ἱερὰν	Στάμνον χρυσοῦν
Ὑψηλοτέρα οὐρανῶν	Ὑψηλοτέραν

Γ.3. ΠΡΟΚΛΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

Γ.3.Β. Κοινοί χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Πρόκλου Πατριάρχου Κων/πόλεως

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Πρόκλο, τον Πατριάρχη Κων/πόλεως, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των έργων τους (κανόνων και ομιλιών τους), αρχικά ως «*άγνη*». Θεωρείται «*άγαλλίαμα*» και πιο συγκεκριμένα, «*μητέρων τὸ άγαλλίαμα*». Την χαρακτηρίζουν «*άρουρα*» και «*βάτο*» («*ή έμψυχος τής φύσεως βάτος*») αλλά και «*γέφυρα*» που ενώνει Θεό και ανθρώπους («*ή μόνη Θεοῦ πρὸς ανθρώπους γέφυρα*»). Την προσφωνούν «*Εὐλογημένη*» και πιο συγκεκριμένα την θεωρούν από όλες τις γυναίκες την πιο ευλογημένη («*μόνη εὐλογημένη*», «*εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί*»), καθώς και «*εὐλογημένη δόξα Κυρίου*». Παρουσιάζεται ως «*Θρόνος άγιος*» η «*Άγία Θεοτόκος*». Επίσης, άλλο κοινό στοιχείο του Μαυρόποδος και του Πρόκλου, είναι το γεγονός ότι και οι δύο την αποκαλούν «*θυμίαμα*» και «*θυμιατήριον*» («*θυμιατήριον πάγχρυσον*», «*Χρυσοῦν θυμιατήριον*»). Είναι «*καύχημα*» όχι μόνο των παρθένων αλλά και όλων των γυναικών («*καύχημα παρθένων*», «*καύχημα γυναικῶν*»). Εκτός από «*Μητέρα*» και «*Λυχνία χρυσή*», είναι και «*Ναός έμψυχος*», «*ναός τοῦ Σωτήρος*» και «*Ηγιασμένος τοῦ Θεοῦ ναός*». Η Θεοτόκος αποκαλείται «*οὐρανός*» και μάλιστα «*λογικός*» από τον Μαυρόποδα ενώ κατά τον Πρόκλο δεν θεωρείται απλή νεφέλη, αλλά «*νεφέλη κούφη*». Στη συνέχεια, συμφωνούν κι οι δυο υμνογράφοι ότι η Θεοτόκος είναι «*έμψυχος και λογικός τοῦ Θεοῦ Παράδεισος*». Την παρομοιάζει με «*παστάς*» αλλά και «*στάμνον*». Είναι η «*πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν*» αλλά κυρίως, για όλους τους πιστούς το «*στήριγμα*» κατά τον Μαυρόποδα αλλά και κατά τον Πρόκλο («*πιστῶν τὸ στήριγμα*»).

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμών της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων του προς την Παναγία και του Πρόκλου Πατριάρχου Κων/πόλεως, μέσα από το σύνολο των ομιλιών του προς την Θεοτόκο.

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα μελέτης των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81 από το «Θεοτοκάριον»⁸⁸ του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον»⁸⁹ του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ήχος α'),⁹⁰ Κυριακή εσπέρας (Ήχος β'),⁹¹ Τρίτη εσπέρας (Ήχος γ')⁹², Κυριακή εσπέρας (Ήχος δ'),⁹³ Πέμπτη εσπέρας (Ήχος πλ. α'),⁹⁴ Κυριακή εσπέρας (Ήχος πλ. β'),⁹⁵ Σάββατο εσπέρας (Ήχος βαρύς),⁹⁶ Πέμπτη εσπέρας (ήχος βαρύς),⁹⁷ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,⁹⁸ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον⁹⁹ και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο.¹⁰⁰ Όσον αφορά στον Πατριάρχη Πρόκλο, μελετήθηκαν από την Πατρολογία του Migne οι εξής λόγοι: Έγκώμιον εις την Παναγία Θεοτόκον Μαρίαν¹⁰¹, Έγκώμιον εις την Άγιαν Παρθένον και Θεοτόκον Μαρίαν,¹⁰² και Έγκώμιον εις την Θεοτόκον Μαριάμ.¹⁰³

---

⁸⁸ Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*.

⁸⁹ Νικόδημος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*.

⁹⁰ Ο.π., σ. 26.

⁹¹ Ο.π., σ. 50.

⁹² Ο.π., σ. 93.

⁹³ Ο.π., σ. 115.

⁹⁴ Ο.π., σ. 170.

⁹⁵ Ο.π., σ. 184.

⁹⁶ Ο.π., σ. 211.

⁹⁷ Ο.π., σ. 233.

⁹⁸ Ο.π., σ. 277.

⁹⁹ Ο.π., σ. 281.

¹⁰⁰ Ο.π., σ. 285.

¹⁰¹ Πρόκλος πατρ. Κων/πόλεως, *Έγκώμιον εις την Παναγία Θεοτόκον Μαρίαν*, PG 65, σ. 680.

¹⁰² Πρόκλος πατρ. Κων/πόλεως, *Έγκώμιον εις την Άγιαν Παρθένον και Θεοτόκον Μαρίαν*, PG 65, σ. 716.

¹⁰³ Πρόκλος πατρ. Κων/πόλεως, *Έγκώμιον εις την Θεοτόκον Μαριάμ*, PG 65, σ. 721.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣΠΡΟΚΛΟΣ ΠΑΤΡ. ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

Άγαλλίαμα	Μητέρων τὸ ἀγαλλίαμα
Ἁγίαν	Ἁγία Θεοτόκος Παρθένος Μαρία
Ἁγνήν	Ἁγνή καὶ μήτηρ
Ἀμόλυντε	Ἀμόλυντε Ἀμόλυντον τῆς παρθενίας κειμήλιον
Ἄρουρα	Ἄρουρα
Βάτε	Ἡ ἔμψυχος τῆς φύσεως βάτος
Γέφυρα	Ἡ μόνη Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους γέφυρα
Δέσποινα Θεοτόκε	Δέσποινα Θεοτόκε
Εὐλογημένη	Μόνη εὐλογημένη Εὐλογημένη δόξα Κυρίου Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί
Θεοτόκε	Θεοτόκος Ἁγία Θεοτόκος
Θρόνον ἅγιον	Ἄγιος θρόνος
Θυματήριον πάγχρυσον	Χρυσοῦν θυματήριον Θεῖον θυμίαμα
Καύχημα	Καύχημα γυναικῶν Καύχημα παρθένων

Κιβωτὸν τὴν πάγχρυσον	Κεχρυσωμένη Κιβωτὸς
Κόρη πάναγνε	Κόρη πάναγνε
Λυχνία χρυσῆ	Λυχνία χρυσῆ
Μήτηρ Μητέρα	Μήτηρ Μητέρα Μητέρα παρθένον
Ναὸς ἔμψυχος Ναὸς τοῦ Σωτῆρος	Ναὸς Ἁγιασμένος τοῦ Θεοῦ Ναός
Νεφέλη	Νεφέλη κούφη
Οὐρανὸς λογικός	Οὐρανός
Παράδεισος ἔμψυχος καὶ λογικός	Λογικός Παράδεισος Λογικός Θεοῦ Παράδεισος
Παρθένε	Παρθένος μήτηρ
Παστὰς πάγχρυσε	Παστὰς
Πλατυτέρα οὐρανῶν	Πλατυτέρα οὐρανῶν
Στάμνον	Στάμνος ἢ χρυσῆ
Στήριγμα	Πιστῶν τὸ στήριγμα

Γ.4. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Γ.4.Β. Κοινοί Χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο

του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Ιωάννη Δαμασκηνού

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Ιωάννη τον Δαμασκηνό, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των έργων τους, αρχικά ως *ἀγαλλίαμα* και πιο συγκεκριμένα κατά τον Ιωάννη το Δαμασκηνό, ως «*ἀγγέλων ἀγαλλίαμα πάντιμον*», ως «*ἀσκητῶν θεῖον ἀγαλλίαμα*» καθώς και «*πάσης οἰκουμένης ἀγαλλίαμα*». Σε ό,τι αφορά την αγνότητά της, την χαρακτηρίζουν «*ἀγνή*», ενώ ο Δαμασκηνός την προσφωνεί «*ἀγνή ὀλόφωτε εὐλογημένη*» αλλά και «*δεδοξαμένη ἀγνή*». Κατά τον Μαυρόποδα, η Θεοτόκο είναι «*ἄνθος ἀμάραντον*» και «*ἄνθος θείας ζωῆς*», ενώ κατά τον Δαμασκηνό θεωρείται «*ἄνθος τίμιον*» και «*πολύανθον ἄνθος τῶν πατέρων και πατριαρχῶν*». Είναι «*ἄφθορος μήτηρ*» αλλά και «*βασιλευόντων θεία κλίμη*» και «*θεῖον τροπαιούχημα*». Παρουσιάζεται η Θεοτόκος ως «*Βασίλισσα*», και πιο συγκεκριμένα ως «*βασίλισσα κόρη*» και «*βασίλισσα τῶν βασιλίδων του κόσμου*». Στη συνέχεια, παρομοιάζεται με «*βάτο ἄφλεκτο*» κατά τον Μαυρόποδα, ενώ ο Δαμασκηνός την παρομοιάζει με «*βάτο ακατάφλεκτο και φλογοφόρο*». «*Βοηθός ἀσφαλῆς*», «*βοηθός ἐν ἀνάγκαις*», και «*ἐτοίμη βοήθεια*», αποκαλείται η Θεοτόκος, καθώς όμως και «*γέφυρα του κόσμου*», «*γέφυρα και κλίμαξ*» και φυσικά «*γέφυρα μετάγουσα πρὸς τὴν ἀθάνατον ζωὴν*». Χαρακτηρίζεται ως «*δάμαλις ἢ θεία*» και «*δόξα τῶν πιστῶν*» κατά τον Μαυρόποδα, ενώ «*ἀγίων δόξα*», «*τοῦ κόσμου δόξα και διάσωσμα*» κατά τον Δαμασκηνό. «*Ἐλπίς ἀγαθή*» και «*ἐλπίς ἀγαθῶν αἰωνίων*» παρουσιάζεται καθώς και «*ἐλπίς ἀκαταίσχυντος*» και «*ἐλπίς ἀπηλπισμένων*» κατά τον

Μαυρόποδα, ενώ κατά τον Δαμασκηνό παρουσιάζεται ως «*ἐλπίς, χαρά και ἀγαλλίασις*» αλλά και «*πάντων τῶν χριστιανῶν ἡ ἐλπίς*». Είναι το «*ἐγκαλλώπισμα πάντων, των οσίων και των πιστῶν*» καθώς και «*θεῖον ἐνδιαίτημα Θεοῦ*». Κατά τον Μαυρόποδα, η Θεοτόκος είναι «*ἡ μόνη εὐλογημένη γυναικῶν*» ενώ ο Δαμασκηνός της απευθύνει τη φράση «*εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί* ». Η Θεοτόκος παρουσιάζεται ως «*Ζωή*», αλλά και ως «*Θάλαμὸς ἀχειρόπλοκος*» κατά τον Μαυρόποδα, ενώ ως «*ἔμψυχος τοῦ βασιλέως θάλαμος*» κατά τον Δαμασκηνό. Την προσφωνούν «*θεόνυμφε*», «*θεονύμφευτε*» και «*θεοχαρίτωτε*» ενώ και από τους δύο αποκαλείται «*θρόνος*», είτε *πυρίμορφος* είτε *πύρινος*, είτε *ἅγιος*. Επίσης, την αποκαλούν «*θυμηδία τῶν ψυχῶν*» και «*χρυσοῦν θυμιατήριον*» καθώς και «*ἱερωτέρα τῶν οὐρανίων ταγμάτων*». Κατά τον Μαυρόποδα, η Θεοτόκος είναι «*Ἰλαστήριον θεῖον*» ενώ κατά τον Δαμασκηνό είναι «*Μέγα ἰλαστήριον*» και «*πταιόντων ἰλαστήριον*». Ο Μαυρόπους αποκαλεί την Θεοτόκο «*ἰσχὺς μου*», ενώ ο Δαμασκηνός την αποκαλεί «*γηραιῶν ἢ βακτηρία*» καὶ «*τῶν βοῶντων ἰσχὺς*». Η Θεοτόκος παρομοιάζεται με «*καταπέτασμα*» αλλά και με «*καταφύγιον στερρόν*» και «*κραταιὰν και ὄχυρὰν καταφυγὴν*» για τον Μαυρόποδα, και «*τοῦ κόσμου καταφύγιον*» και «*ἡ πάντων καταφυγή*» κατά τον Δαμασκηνό. Αξιοσημείωτη είναι η πληθώρα χαρακτηρισμῶν του Δαμασκηνού για την Θεοτόκο, ως «*καύχημα*». Πιό συγκεκριμένα την χαρακτηρίζει ως «*ἀγγέλων , ἀνάκτων και βασιλέων τὸ καύχημα*» καθώς και «*καύχημα παγκόσμιον*», «*καύχημα πιστῶν*», «*καύχημα σεβάσμιον*» αλλά και «*μαρτύρων και παρθένων τὸ καύχημα*». Την «*Κεχαριτωμένη*» την παρομοιάζει με «*κιβωτό*» και μάλιστα «*πάγχρυσο*» ο Μαυρόπους, ενώ ο Δαμασκηνός με χρυσή κιβωτό, «*θεόμιλο και θεοχώρητο και κοσμοσέβαστο του Θεοῦ κιβωτό*» καθώς την περιγράφει ως «*ἡ ἔσωθεν και ἔξωθεν περικεχρυσωμένη χρυσίῳ καθαρῷ του ἁγιάσματος κιβωτός*». Ο Μαυρόπους προσφωνεῖ την Θεοτόκο «*κλίμαξ ἔμψυχε*», «*κραταίωμα και κράτος*», ενώ ο Δαμασκηνός την παρουσιάζει ως «*κλίμαξ ἡ ἀνάγουσα ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανόν*» , ως «*κραταίωμα* » , ως «*μαρτύρων κράτος*» καὶ «*ἐδραίωμα*»

καθώς και «πιστῶν τὸ κράτος και κράτος τῶν βοῶντων». Παράλληλα, η Θεοτόκος παρομοιάζεται με *λαμπάς* και πιο συγκεκριμένα ο Μαυρόπους την προσφωνεί «*ὀλόφωτε λαμπὰς τῆς χάριτος*», ενώ ο Δαμασκηνός «*φωτοδόχε λαμπὰς*». Κατά τον Μαυρόποδα (η Θεοτόκος) είναι «*λιμάνι στο πέλαγος των συμφορῶν*», ενώ για τον Δαμασκηνό είναι «*γαλήνιο λιμάνι στις τρικυμίες*». «*Λόγου*» και «*Θεοῦ λοχεύτρια*» την χαρακτηρίζουν και ο Μαυρόπους αλλά και ο Δαμασκηνός καθώς και «*λυχνία*», είτε *φωτεινή*, είτε *ἐπτάφωτος*, είτε *ὀλόχρυσος*, ενώ κατά τον Μαυρόποδα είναι «*λυχνία φωτὸς τοῦ ἁΐλου*» και «*λυχνία ἐπτάφωτος*». Εκτός από «*μητέρα Θεοῦ*», και «*μήτηρ ζωῆς*», την χαρακτηρίζει ο Δαμασκηνός και «*μήτηρ τοῦ Παντάνακτος*». Ως «*Μητροπάρθενος*» παρουσιάζεται μέσα από τους κανόνες ως «*ναὸς καθαρὸς*», «*ναὸς λαμπρότατος* και ως «*ναὸς φωτοειδῆς τοῦ Δεσπότη*». Παρουσιάζεται επίσης, ως «*νεφέλη*» και πιο συγκεκριμένα, και ο Μαυρόπους και ο Δαμασκηνός την προσφωνούν «*νεφέλη ὀλόφωτε*» και «*νεφέλη φωτεινή*». Κατά τον Μαυρόποδα, η Θεοτόκος θεωρεῖται «*ὄρος ἅγιον*» και «*ὄρος ἀλατόμητον*», ενώ κατά τον Δαμασκηνό είναι «*πιότατον ὄρος*» και αντίστοιχα «*ἀλατόμητον*». Ο Μαυρόπους την χαρακτηρίζει «*παλάτιον φωτοφόρον*», «*παλάτιον Χριστοῦ*» και «*παλάτιον Θεοῦ*», ενώ ο Δαμασκηνός την παρουσιάζει ως «*πάμφωτον και φωτεινότατον παλάτιον*, ως «*Δεσπότη παλάτιον*», καθώς και «*πάγχρυσον παλάτιον τοῦ βασιλέως και Θεοῦ*». Την προσφωνούν «*Πάναγνε*», «*πανάμωμε*» και «*πανύμνητε*», ενώ παράλληλα είναι κατά τον Μαυρόποδα, «*παράδεισος ἔμψυχος και λογικός*», «*παράδεισος μυστικός*», αλλά και «*παράδεισος μυρίπνοος και εὐώδης*. Την παρομοιάζουν με «*περιστερά*» και συγκεκριμένα με «*καθαρά περιστερά*» ο Μαυρόπους,, και «*λογική περιστερά*» ο Δαμασκηνός. Με «*διαυγῆ πηγὴ ἀκένωτη*» παρομοιάζει την Θεοτόκο ο Δαμασκηνός, ενώ με «*πηγὴ ἀθανασίας διαυγῆ*», «*πηγὴν ἁγίαν*», «*πηγὴν φωτισμοῦ*» και «*πηγὴ συμπαθειᾶς*» την παρομοιάζει ο Μαυρόπους. «*Πνοή*» την θεωρεῖ ο Μαυρόπους, ενώ ο Δαμασκηνός την θεωρεῖ «*πνοή του*» (βλ. «*πνοή μου*»). Κατά τον Μαυρόποδα είναι «*πόκος πανάχραντος*», ενώ κατά τον

Δαμασκηνό «καθαρώτατος πόκος τῆς ἐπουρανίου δρόσου». Η Θεοτόκος παρομοιάζεται με «ποταμό Θεοῦ» ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται ως «πρόξενος τῆς ἡμῶν σωτηρίας». Κατά τον Μαυρόποδα, η Θεοτόκος είναι «προστασία τῶν πιστῶν», «προστασία ἀψευδῆς», «προστασία κραταιά» και «προστασία θερμή τοῦ γένους τῶν χριστιανῶν», ενώ κατά τον Δαμασκηνό είναι «βεβαία προστασία» αλλά και την θεωρεῖ δική του προστασία («προστασία μου»). Παρομοιάζουν την Θεοτόκο είτε με «προσφύγιον κοινόν» καθώς και «κράτιστον τῶν ἀμαρτανόντων προσφύγιον», είτε με πύλη και πιο συγκεκριμένα με «πύλη σωτηρίας», με «πύλη σωτήριον» και με «πύλη Θεοῦ». Μέσα από το σύνολο των κανόνων, παρουσιάζεται η Θεοτόκος ως «πύργος ἰσχύος καὶ ἀσφαλῆς», ενώ ο Δαμασκηνός την χαρακτηρίζει «πύργο ἀσάλευτο», «πύργο στερρό τοῦ κόσμου βοηθέ» καθώς και τῆς ευσεβείας ὁ πύργος ὁ στερρός». Εκτός από «σεμνή», είναι και «σκέπη» και πιο αναλυτικά, για τον Μαυρόποδα είναι «σκέπη θεία», «σκέπη κραταιά» και «σκέπη τῆς ψυχῆς του» ενώ για τον Δαμασκηνό εκτός από «θεία σκέπη τῶν πίστει τιμώντων καὶ ὕμνολογούντων» την αποκαλεῖ «σκέπη τῶν ψυχῶν ἡμῶν». Η Θεοτόκος χαρακτηρίζεται «Σκεῦος ἅγιον» ἀπό τον Μαυρόποδα και «σκεῦος ἄγνόν τοῦ Αγ. Πνεύματος». Επιπλέον, η Θεοτόκος κατά τον Μαυρόποδα θεωρεῖται «σκηνή» ενώ κατά τον Δαμασκηνό, «πάμφωτος τοῦ ὑψίστου σκηνή» καθώς και «πορφυροποίκιλτος νέα σκηνή». Αποκαλεῖται «σκήνωμα ἔψυχον Θεοῦ» και «ἔνδοξον φωτοδότου σκήνωμα». Την προσφωνεῖ ο Μαυρόπους «στάμνον ἱεράν», ενώ ο Δαμασκηνός «πάγχρυσον στάμνον». Είναι «στήριγμα καὶ καύχημα τῶν πιστῶν», «στύλος παρθενίας» αλλά και «σωτηρία». Η Θεοτόκος κατά τον Μαυρόποδα και κατά τον Δαμασκηνό είναι «τεῖχος τῶν πιστῶν», «τεῖχος μέγα καὶ ἀπόρθητον», «τεῖχος ἀπροσμάχητον και τεῖχος ἀσφαλές» . Ο Μαυρόπους την παρουσιάζει ως «τέμενος τοῦ Δεσπότη» και «τέμενος ἅγιον», ενώ ο Δαμασκηνός ως «ἔμψυχον τοῦ βασιλέως τέμενος». Η Θεοτόκος εκτός από «τράπεζα ἁγία» και «τράπεζα ζῶσα» που χαρακτηρίζεται ἀπό τον Μαυρόποδα, και «ἔμψυχε τράπεζα» ὅπως την αποκαλεῖ ο Δαμασκηνός, είναι και

«ὑπερένδοξος», «ὑπερτέρα χερουβὶμ» και «φῶς». Ο Μαυρόπους την αποκαλεί «χαρά», «χαρά τῶν θλιβομένων», ενώ κατά τον Δαμασκηνό είναι «ἡ πάντιμος Ἀγγέλων χαρά», « ἡ πάντων χαρά», «ἡ χαρά καὶ εὐφροσύνη», «ἡ χαρά τῶν δικαίων» αλλά και «ῥυμος και χαρά του». Τέλος, ἡ Θεοτόκος παρομοιάζεται με «χαρᾶς χωρίον εὐρύχωρον» και χαρᾶς δοχεῖον κατά τον Μαυρόποδα, ενώ κατά τον Δαμασκηνό, εκτός από «χαρᾶς αἰτία», παρομοιάζει με «ἄφραστον και ἄχραντον χαρᾶς δοχεῖον», την «ἀγεώργητο χώρα».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεῖ σύγκριση των χαρακτηρισμῶν της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος και του Ι. Δαμασκηνού, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ὅτι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81, ενώ για τον Ιωάννη Δαμασκηνό μελετήθηκαν οι Κανόνες 10, 14, 15, 16, 17 και 18 από το «Θεοτοκάριον¹⁰⁴» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον¹⁰⁵» του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα, οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ἦχος α'),¹⁰⁶ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος β'),¹⁰⁷ Τρίτη εσπέρας (Ἦχος γ')¹⁰⁸, Κυριακή εσπέρας (Ἦχος δ'),¹⁰⁹ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος πλ. α'),¹¹⁰ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος πλ. β'),¹¹¹ Σάββατο εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),¹¹² Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),¹¹³ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,¹¹⁴ Ευχαριστήριος

---

¹⁰⁴ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

¹⁰⁵ Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον.

¹⁰⁶ Ὁ.π., σ. 26.

¹⁰⁷ Ὁ.π., σ. 50.

¹⁰⁸ Ὁ.π., σ. 93.

¹⁰⁹ Ὁ.π., σ. 115.

¹¹⁰ Ὁ.π., σ. 170.

¹¹¹ Ὁ.π., σ. 184.

¹¹² Ὁ.π., σ. 211.

¹¹³ Ὁ.π., σ. 233.

¹¹⁴ Ὁ.π., σ. 277.

Κανόνας μετά την νόσον¹¹⁵ και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο,¹¹⁶ ενώ όσον αφορά στον Ιωάννη Δαμασκηνό, μελετήθηκαν οι Κανόνες: Παρασκευής εσπέρας (Ήχος α'),¹¹⁷ Παρασκευής εσπέρας (Ήχος γ'),¹¹⁸ Παρασκευής εσπέρας (Ήχος πλ. α'),¹¹⁹ Παρασκευής εσπέρας (Ήχος πλ. β'),¹²⁰ Παρασκευής εσπέρας (Ήχος βαρύς).¹²¹ Τέλος, μελετήθηκε ο «Λόγος εις τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου»¹²².

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἀγαλλίαμα	Ἀγγέλων ἀγαλλίαμα πάντιμον Ἀσκητῶν θεῖον ἀγαλλίαμα Πάσης οἰκουμένης ἀγαλλίαμα
Ἄγνη Ἄγνη Μαρία	Ἄγνη Ἄγνη ὀλόφωτε εὐλογημένη Δεδοξασμένη ἄγνη
Ἄγνήν μητέρα	Μήτηρ ἄγνη
Ἄνθος ἀμάραντον Ἄνθος θείας ζωῆς	Ἄνθος τίμιον Τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ πατριαρχῶν πολύανθον ἄνθος
Ἀπειρόγαμε	Ἀπειρόγαμε

¹¹⁵ Νικόδημος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*, σ. 281.

¹¹⁶ *Ο.π.*, σ. 285.

¹¹⁷ *Ο.π.*, σ. 40.

¹¹⁸ *Ο.π.*, σ. 106.

¹¹⁹ *Ο.π.*, σ. 175.

¹²⁰ *Ο.π.*, σ. 206.

¹²¹ *Ο.π.*, σ. 237.

¹²² Ευστρατιάδης, *Η Θεοτόκος εν τη υμνογραφία*, σ. 91.

	Ἀνύμφευτε Κόρη καὶ ἀπειρόγαμε
Ἄφθορε τοῦ Θεοῦ μήτερ	Ἄφθορε μήτερ
Βασιλευόντων ἢ θεία κλίνη ἢ θεοδόχος	Βασιλευόντων στερορόν καὶ θεῖον τροπαιούχημα
Βασίλισσαν Βασίλισσα Κόρη	Βασίλισσα τῶν βασιλίδων κόσμου
Βάτε ἄφλεκτε	Βάτε ἀκατάφλεκτε Ἡ φλογοφόρος βάτος
Βοήθεια ἐτοίμη	Κόσμου βοήθεια
Βοηθός ἀσφαλῆς	Βοηθός ἐν ἀνάγκαις Βοηθός καὶ φωτισμός
Γέφυρα Γέφυρα καὶ κλίμαξ	Γέφυρα πρὸς τὴν ἀθάνατον ζωὴν Κόσμου γέφυρα Μετάγουσα γέφυρα πρὸς ζωὴν, τοὺς ὑμνοῦντας σε
Δάμαλις ἢ θεία	Δάμαλις ἢ γραφικὴ μόσχον φέρουσα Ἡ πρωτότοκος καὶ ἀπειρόζυγος δάμαλις
Δόξα τῶν πιστῶν	Ἁγίων δόξα Δόξα καὶ ἐπίσκεψις Τοῦ κόσμου δόξα καὶ διάσωσμα
Δοχεῖον Χριστοῦ ἱερόν	Πάγχρυσον δοχεῖον τοῦ Ὑψίστου
Ἐλπίς ἀγαθὴ	Ἐλπίς ἀγαθῶν αἰώνιων Βροτῶν ἢ ἐλπίς
Ἐλπίς ἀκαταίσχυντος	Δυστυχοῦντων ἐλπίς ἢ ἀκαταίσχυντος
Ἐλπίς μου	Ἐλπίς μου καὶ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις

Ἐλπίς ἀπηλπισμένων	Ἐλπίς πάντων τῶν εἰς σέ προστεχόντων Ἡ πάντων ἐλπίς
Ἐγκαλλώπισμα πάντων	Ὅσιων ἐγκαλλώπισμα Πάντων ἐγκαλλώπισμα Πιστῶν ἐγκαλλώπισμα
Ἐνδιαίτημα Θεοῦ	Θεῖον ἐνδιαίτημα
Εὐλογημένη γυναικῶν	Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί
Ζωή	Ζωή
Θάλαμον ἀχειρόπλοκον	Ἐμφυχος τοῦ βασιλέως θάλαμος
Θεόνυμφε	Θεόνυμφε
Θεονύμφευτε	Θεονύμφευτε
Θεοτόκε Δέσποινα	Δέσποινα Θεοτόκε Κυρία Θεοτόκε
Θεοχαρίτωτε	Θεοχαρίτωτε
Πυρίμορφε θρόνε δόξης	Πυρίμορφε Θρόνε
Θρόνε πύρινε	Θρόνε πύρινε
Ὑπέρτατε θρόνε Θεοῦ	Θρόνε Θεοῦ
Θρόνον ἅγιον	Καθαρώτατε θρόνε ἅγιε
Θυμηδία τῶν ψυχῶν	Θυμηδία μου
Θυματήριον χρυσοῦν	Χρυσοῦν τῶν θυμιαμάτων θυσιαστήριον
Ἰερωτέρα	Ἰερωτέρα οὐρανίων ταγμάτων
Ἰλαστήριον θεῖον	Μέγα ἰλαστήριον Πταιόντων ἰλαστήριον
Ἰσχύς μου	Γηραιῶν ἢ βακτηρία καὶ τῶν βοώντων ἰσχύς

Καταπέτασμα	Ἄγιον τῶν ἁγίων δεύτερον καταπέτασμα
Καταφυγὴν ὀχυράν Κταταιὰν καταφυγὴν	Ἡ πάντων καταφυγή
Καταφύγιον στεροδόν	Τοῦ κόσμου καταφύγιον
Καύχημα	Ἀγγέλων καύχημα Ἀνάκτων τὸ καύχημα Βασιλέων τὸ καύχημα Καύχημα παγκόσμιον Καύχημα πιστῶν Καύχημα σεβάσμιον Μαρτύρων καύχημα Παρθένων τὸ καύχημα
Κεχαριτωμένη	Κεχαριτωμένη
Κιβωτὸν τὴν πάγχρυσον	Χρυσὴ Κιβωτέ Θεόμιλος καὶ θεοχώρητος καὶ κοσμοσέβαστος τοῦ Θεοῦ Κιβωτός Ἡ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν περικεχρυσωμένη χρυσίῳ καθαρῷ τοῦ ἁγιάσματος κιβωτός
Κλίμαξ ἔμψυχε	Κλίμαξ ἢ ἀνάγουσα ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανόν
Κραταίωμα	Κραταίωμα τῶν πιστῶν Μαρτύρων κράτος καὶ ἐδραίωμα
Κράτος	Πιστῶν τὸ κράτος Κράτος τῶν βοώντων
Ὁλόφωτε λαμπὰς τῆς χάριτος	Φωτοδόχε λαμπὰς

Λιμήν τῶν ἐν πελάγει συμφορῶν	Ἐν ταῖς τρικυμίαις γαλήνιον λιμένα
Λογου λοχεύτρια	Θεοῦ λοχεύτριαν
Λυχνία φωτός τοῦ ἀύλου Λυχνίαν ἐπτάφωτον	Λυχνία φωτεινή Λυχνία ἐπτάφωτε Ὀλόχρυσός τε καὶ ἐπτάφωτος λυχία
Μῆτερ Θεοῦ Μήτηρ ζωῆς	Μήτηρ τοῦ Παντάνακτος Μεγαλοδοξοτάτη καὶ φωτοφόρῳ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ Μόνη μήτηρ Θεοῦ Μήτηρ τῆς ζωῆς
Μητροπάρθενε	Ἀκήρατε Δέσποινα, Παναγία Μητροπάρθενε
Ναέ καθαρῶτατε	Ναός καθαρός Ναός λαμπρότατος
Ναός τοῦ σωτήρος	Ναός φωτειδῆς τοῦ Δεσπότη
Νεφέλη ὀλόφωτε	Νεφέλη ὀλόφωτε πιστούς ἐπισκιάζουσα
Νεφέλη φωτεινή	Νεφέλη φωτεινή Φωτός ἢ νεφέλη
Νύμφη ἐκλεγμένη	Πάγκαλε νύμφη
Ὅρος ἅγιον Ὅρος ἀλατόμητον	Πιότατον ὄρος Ἀλατόμητον ὄρος
Παλάτιον φωτοφόρον	Πάμφωτον παλάτιον Φωτεινότατον παλάτιον
Παλάτιον Χριστοῦ Παλάτιον Θεοῦ	Δεσπότη παλάτιον Πάγχρυσον παλάτιον του βασιλέως καὶ Θεοῦ
Πάναγνε	Πάναγνε

Πανάμωμε	Πανάμωμε
Πανύμνητε	Πανύμνητε
Παράδεισος ἔμψυχος καὶ λογικός Παράδεισος μυστικός Παράδεισος μυρίπνοος καὶ εὐώδης	Λογικὲ Παράδεισε
Παρθενομήτορ	Παρθενομήτορ
Πεποικιλμένην ἐν ἱματισμῶ διαχρύσῳ	Πεποικιλμένη ἀρετῶν
Ἡ καθαρὰ περιστερά	Λογικὴ περιστερά κατάπαυσιν ἢ φέρουσα
Πηγὴν ἀθανασίας διαυγῆ Πηγὴν ἀγίαν Πηγὴν φωτισμοῦ Πηγὴ συμπαθείας	Διαυγῆς πηγὴ ἀκένωτε
Πνοή	Πνοή μου
Πόκος πανάχραντος	Ὁ τῆς ἐπουρανίου δρόσου καθαρῶτατος πόκος
Ποταμός Θεοῦ πεπληρωμένος θείων ύδάτων ἀϋλων	Ποταμέ θεοῦ ἀνεξάντλητε
Προξενούσα τὴν καθάρσιον χάριν	Πρόξενε τῆς ἡμῶν σωτηρίας
Προστασία τῶν πιστῶν Προστασία ἀψευδῆς Προστασίαν κραταιὰν Προστασία θερμὴ τοῦ γένους τῶν χριστιανῶν	Προστασία πάντων τῶν τιμῶντων σε Βεβαία προστασία Προστασία μου
Προσφύγιον κοινὸν	Κράτιστον τῶν ἀμαρτανόντων προσφύγιον

<p>Πύλη ἀδιόδευτος Θεοῦ</p> <p>Πύλη σωτήριος</p> <p>Πύλη σωτηρίας</p>	<p>Πύλη τοῦ Θεοῦ</p> <p>Πύλη σωτηρίας ἡμῶν</p>
<p>Πύργος ἰσχύος καὶ ἀσφαλῆς</p>	<p>Πύργος ἀσάλευτος</p> <p>Πύργε στερεὸ τοῦ κόσμου βοηθέ</p> <p>Τῆς εὐσεβείας ὁ πύργος ὁ στερεός</p>
<p>Σεμνή</p>	<p>Σεμνή</p>
<p>Σκέπη θεία</p> <p>Σκέπη κραταιά</p> <p>Σκέπη τῆς ψυχῆς μου</p>	<p>Σκέπη τοῦ κόσμου καὶ πάντων χαρά</p> <p>Θεία σκέπη τῶν πίστει τιμώντων</p> <p>Θεία σκέπη τῶν σε ὑμνολογούντων</p> <p>Σκέπη τῶν ψυχῶν ἡμῶν</p> <p>Σκέπη των πίστει ἐκζητοῦντων σε</p>
<p>Σκεῦος ἅγιον</p>	<p>Σκεῦος ἀγνόν τοῦ Αγ. Πνεύματος</p>
<p>Σκηνή</p>	<p>Πάμφωτος Ὑψίστου σκηνή</p> <p>Πορφυροποίκιλτος νέα σκηνή</p>
<p>Σκήνωμα ἔμψυχον Θεοῦ</p>	<p>Ἐνδοξον φωτοδότου σκήνωμα</p>
<p>Στάμνον ἱερὰν</p>	<p>Θείαν στάμνον πάγχρυσον</p> <p>Πάγχρυσσε στάμνε</p>
<p>Στήριγμα</p>	<p>Στήριγμα καὶ καύχημα</p> <p>Πιστῶν τὸ στήριγμα</p>
<p>Στύλε παρθενίας ἀκλινέστατε</p>	<p>Στύλε πύρινε</p>
<p>Σωτηρία</p>	<p>Σωτηρία τῶν ὑμνοῦντων σε</p> <p>Σωτηρία τῶν βοώντων</p>
<p>Τεῖχος</p>	<p>Τεῖχος τῶν πιστῶν</p>

Τείχος μέγα καὶ ἀπόρθητον Τείχος ἀπόρθητον Τείχος ἀπροσμάχητον	Τείχος ἀπόρθητον Τείχος ἀπόρθητον Τείχος ἀσφαλές τῶν εὐσεβῶν
Τέμενος τοῦ Δεσπότου Τέμενος ἅγιον	Ἐμψυχον τοῦ βασιλέως τέμενος
Τράπεζα ἁγία Τράπεζα ζῶσα	Ἐμψυχε τράπεζα βαστάζουσα ἄρτον ζωῆς Ἀκτινοειδῆς τράπεζα
Ἵπερένδοξε	Ἵπερένδοξε
Ἵπερτέρα χερουβίμ Ἵπερτέρα ἁγίων ἀγγέλων	Ἵπερτέρα τῶν αἰθρῶν πασῶν τῶν Δυνάμεων
Φῶς	Φῶς
Χαρά Χαράν ἢ βλαστήσασα	Ἡ πάντιμος Ἀγγέλων χαρά Ἡ πάντων χαρά Ἕγμος καὶ χαρά μου Χαρά δικαίων
Χαρά τῶν θλιβομένων	Χαράν καὶ εὐφροσύνην ἐν θλίψεσι ποικίλαις
Χαράς χωρίον εὐρύχωρον Χαράς δοχεῖον	Χαράς αἰτία Χαράς ἀφραστον δοχεῖον Χαράς ἄχραντον δοχεῖον Χαράς δοχεῖον πανάχραντε
Χώρα ἀγεώργητος	Ἀγεώργητος χώρα

Γ.5. ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

Γ.5.Β. Κοινοί Χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο

του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Ανδρέα Κρήτης

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Ανδρέα Κρήτης, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των κανόνων τους, αρχικά ως «*ἄβυσσος*», «*ἀγαθή*» και «*ἀγαλλίαμα*». Χαρακτηρίζεται και από τους δύο, «*ἀγνή*», «*ἀειπάρθενος*», «*ἀμόλυντος*» και «*ἄμωμος*». Κατά τον Ανδρέα Κρήτης, η Θεοτόκος δεν είναι απλά ένα «*ἀνάκτορο*», όπως κατά τον Μαυρόποδα, αλλά «*ὑψηλόν λαμπρόν ἀνάκτορον*». Ο Μαυρόποδος την παρομοιάζει με «*ἄνθος ἀμάραντον*» ενώ ο Ανδρέας Κρήτης με «*ἄνθος ἀφθαρσίας*» και «*ἄνθος τῆς πίστεως*». Ενώ για τον Μαυρόποδα είναι «*ἀπειρόγαμος*» και «*ἀντίληψις*», για τον Ανδρέα Κρήτης είναι «*ἀντίληψις τοῦ κόσμου κραταία*» και «*θερμὴ ἀντίληψις*». Κατά τον Ανδρέα Κρήτης είναι «*βασιλίσα τῆς κτίσεως*» και «*βασιλὶς τῶν βασιλίδων*». Η Θεοτόκος και απο τους δύο παρουσιάζεται ως «*βοήθεια ἀβοηθήτων*» και «*ἐτοιμὴ βοήθεια*». Για τον Μαυρόποδα η Θεοτόκος είναι «*βοηθός*», ενώ ο Ανδρέας Κρήτης την αποκαλεί «*βοηθός μου*». Στη συνέχεια η Θεοτόκος παρουσιάζεται ως «*δάμαλις ἢ θεία*» και «*δάμαλις ἀνύμφευτε*», ενώ όταν για τον Μαυρόποδα είναι «*δόξα τῶν πιστῶν*», για τον Ανδρέα είναι «*ἡ δόξα του*». Και ο Ανδρέας Κρήτης, όπως και οι προαναφερθέντες συγγραφείς την χαρακτηρίζουν «*δοχεῖον*». Κατά τον Μαυρόποδα «*ἐλπίδα βεβαία*», «*ἐλπίς τῶν ἀπηλπισμένων*» και «*ἐλπίς χριστιανῶν*» αποκαλείται η Θεοτόκος, ενώ κατά τον Ανδρέα είναι εκτός από

«ἐλπίς βεβαία», «ἐλπίς τῶν πιστῶν», «πάντων ἢ ἐλπίς» ἀλλά και «ἐλπίς του». Ἡ Θεοτόκος ὡς «μόνη εὐλογημένη» και «εὐλογημένη ἀγνή», εἶναι ἡ «Ζωή». Τὴν ἀποκαλοῦν «Θεογεννήτορ», «Θεοκυῆτορ», «Θεομητορ», «Θεόνυμφε», «Θεονύμφευτε» και «Θεοχαρίτωτε». Ὁ Μαυρόπους τὴν παρουσιάζει με «θρόνο πύρινο» ἐνῶ ὁ Ἀνδρέας Κρήτης τὴν παρομοιάζει ἐκτός ἀπὸ «θρόνο πύρινο τοῦ Ὑψίστου», με «θρόνο πάγχρυσο καὶ ἔμψυχο». Στὴ συνέχεια, ἡ Θεοτόκος παρουσιάζεται ὡς «ἰσχύς» τοῦ Μαυρόποδος ἀλλά και τοῦ Ἀνδρέα. Ἐνῶ κατὰ τὸν Μαυρόποδα εἶναι «καταφύγιον στερρόν», γιὰ τὸν Ἀνδρέα εἶναι «βροτῶν καὶ χριστιανῶν τὸ καταφύγιον». Κατὰ τὸν Ἀνδρέα ἡ Θεοτόκος εἶναι «χριστιανῶν καὶ ὀρθοδόξων τὸ καύχημα» ἐνῶ παράλληλα τὴν παρομοιάζει με κήπο, και πιο συγκεκριμένα με «κήπο τῶν χαρίτων» και «θεῖο κήπο». Ἐπίσης, ἡ Θεοτόκος παρουσιάζεται ὡς κιβωτός και μάλιστα «χρυσῆ κιβωτός» ἀλλά και ὡς «κλεῖς ἢ διανοίγουσα τοῦ Θεοῦ τὴν χρηστότητα». Τὴν παρομοιάζουν με «κλίμακα» ἐνῶ παράλληλα τὴν ἀποκαλοῦν «κόρη θεόνυμφε» και «κόρη συμπαθῆς». Ὅταν ὁ Μαυρόποδας τὴν χαρακτηρίζει «κράτος» και «κραταίωμα», ὁ Ἀνδρέας τὴν χαρακτηρίζει «Βασιλέων τὸ κράτος», «ἀνάκτων πιστοτάτων τὸ κραταίωμα» και «Ἀποστόλων τὸ κραταίωμα». Ἡ Θεοτόκος παρομοιάζεται με «κρίνον» και πιο συγκεκριμένα, κατὰ τὸν Μαυρόποδα με «κρίνον ἠδύπνοον», και κατὰ τὸν Ἀνδρέα με «κρίνον εὐοσμῶν». Ὁ Μαυρόπους, τὴν «κυρία πάσης κτίσεως» τὴν θεωρεῖ «Κυβερνήτιν τῆς ψυχῆς του» και «λιμένα». Ἐκτός ἀπὸ «λυχνία» και «λυχνίαν χρυσαυγῆ» εἶναι «ἡ μόνη μεσίτρια», «μεσίτρια βροτῶν ἀμαρτωλῶν» ἀλλά και «νεφέλη», εἴτε νοητή, εἴτε κουφοτάτη. Ἀποκαλεῖται ὁμως και «νύμφη» και πιο συγκεκριμένα «νύμφη Θεοῦ». Στὴ συνέχεια, παρομοιάζεται ἡ Θεοτόκος με «ὄρος ἅγιον και ἀλατόμητον» καθὼς και με «ὄχημα» και μάλιστα, «θεῖον ὄχημα Θεοῦ». Ἐνῶ κατὰ τὸν Μαυρόποδα χαρακτηρίζεται ὡς «παλάτιον», κατὰ τὸν Ἀνδρέα Κρήτης ἀποτελεῖ «καθαρώτατον Θεοῦ ἔμψυχον παλάτιον», «Θεῖον παλάτιον τοῦ Παντοκράτορος» και «ἔμπνουν λιθομάργαρον παλάτιον». Τὴν προσφωνοῦν «πάναγνε», «πανάμωμε», «παναμώμητε», «πανάχραντε», «πανύμνητε» και

«παρθενομήτορ». Την αποκαλεί ο Ανδρέας Κρήτης «παστὰς Κυρίου», «χρυσοπορφύρωτος παστὰς» και «Θεία παστάδα». Είναι εκτός από «πηγή έλέους», «πηγή εύσπλαχνιας» και «πηγή συμπαθείας», «προστάτις» και «προστασία». Πιο αναλυτικά, την χαρακτηρίζουν ως «ἀμαρτωλῶν προστατίς», «προστασία πιστῶν», «μόνη προστασία τοῦ κόσμου», «μόνη προστασία τῶν καταπονουμένων» αλλά και «κραταιά προστασία». Παρουσιάζεται ως «πιστῶν τὸ προσφύγιον», αλλά και ως «πύλη». Ο Μαυρόπους την παρομοιάζει με «ρόδον εύωδέστατον», ενώ ο Ανδρέας Κρήτης ως «ρόδον τὸ ἀμάραντον». Παρουσιάζουν την Θεοτόκο ως «Σκέπη», ως «σκηνή», ως «σκήνωμα ἔμψυχον του Θεοῦ» καθώς και ως «στάμνον». Την θεωρούν «πιστῶν τὸ στήριγμα» και «πάντων ἡ σωτηρία», ενώ ο Ανδρέας Κρήτης την αποκαλεί «σωτηρία του». Εκτός από «τείχος μέγα και ἀπόρθητον» και «τείχος μέγα και ἄρρηκτον», την παρουσιάζουν ως «τέμενος ἅγιον», ως «τράπεζα», ως «ὑπέρμαχο» και «ὑπερτέρα χερουβίμ». Τέλος, την αποκαλούν «φῶς», και μάλιστα «φῶς τῆς θείας γνώσεως», αλλά και ως «χαρά», την θεωρούν «παγκόσμιον χαρά», «κόσμου χαρά» αλλά και «μόνη τῶν θλιβομένων χαρά, ενώ κατά τον Μαυρόποδα δεν είναι απλά «χορηγός», αλλά «ἀψευδής και βεβαία χορηγός».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμῶν της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος και του Ανδρέα, Επισκόπου Κρήτης οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81, ενώ για τον Ανδρέα Κρήτης μελετήθηκαν οι Κανόνες και 27, 29, 57 και 97 από το «Θεοτοκάριον¹²³» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον»¹²⁴ του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα, οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας

---

¹²³ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

¹²⁴ Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον.

(Ἦχος α'),¹²⁵ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος β'),¹²⁶ Τρίτη εσπέρας (Ἦχος γ')¹²⁷, Κυριακή εσπέρας (Ἦχος δ'),¹²⁸ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος πλ. α'),¹²⁹ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος πλ. β'),¹³⁰ Σάββατο εσπέρας (Ἦχος βαρύς),¹³¹ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος βαρύς),¹³² Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,¹³³ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον¹³⁴ και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο,¹³⁵ ενώ όσον αφορά στον Ανδρέα Κρήτης, μελετήθηκαν οι Κανόνες: Κυριακής εσπέρας (Ἦχος α')¹³⁶, Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος α')¹³⁷, Δευτέρας εσπέρας, (Ἦχος β')¹³⁸, Κυριακής εσπέρας (Ἦχος γ')¹³⁹, Κυριακής εσπέρας (Ἦχος πλ. α')¹⁴⁰, Δευτέρας εσπέρας (Ἦχος πλ.β')¹⁴¹, Κυριακής εσπέρας (Ἦχος βαρύς)¹⁴², Τετάρτης εσπέρας (Ἦχος βαρύς)¹⁴³ και Δευτέρας εσπέρας (Ἦχος πλ.δ')¹⁴⁴

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἄβυσσος	Ἄβυσσος ἐλέους
---------	----------------

¹²⁵ Νικόδημος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*, σ. 26.

¹²⁶ Ο.π., σ. 50.

¹²⁷ Ο.π., σ. 93.

¹²⁸ Ο.π., σ. 115.

¹²⁹ Ο.π., σ. 170.

¹³⁰ Ο.π., σ. 184.

¹³¹ Ο.π., σ. 211.

¹³² Ο.π., σ. 233.

¹³³ Ο.π., σ. 277.

¹³⁴ Ο.π., σ. 281.

¹³⁵ Ο.π., σ. 285.

¹³⁶ Ο.π., σ. 16.

¹³⁷ Ο.π., σ. 36.

¹³⁸ Ο.π., σ. 55.

¹³⁹ Ο.π., σ. 84.

¹⁴⁰ Ο.π., σ. 150.

¹⁴¹ Ο.π., σ. 188.

¹⁴² Ο.π., σ. 215.

¹⁴³ Ο.π., σ. 228.

¹⁴⁴ Ο.π., σ. 251.

Άγαθή	Άγαθή
Άγαλλίαμα	Οικουμένης άγαλλίαμα
Άγνή	Άγνή Τῆς οἰκουμένης άγνή
Άειπάρθενε	Άειπάρθενε Δέσποινα
Άμόλυντε	Άμόλυντον
Άμπελος	Άμπελος
Άμωμος	Άμωμος
Άνάκτορον	Βασιλέως ύψηλόν λαμπρόν άνάκτορο
Άνθος άμάραντον	Άνθος άφθαρσίας Άνθος τὸ τῆς πίστεως Παρθένε
Άντίληψιν	Άντίληψις κόσμου κραταιά Θερμή αντίληψιν
Άπειρόγαμε	Άπειρόγαμε Δέσποινα
Βασίλισσαν	Βασίλισσα τῆς κτίσεως Βασιλις τῶν βασιλίδων
Βίβλον ίεράν	Βίβλε ἔμψυχε Θεοῦ
Βοήθεια άβοηθήτων Βοήθεια έτοιμη	Βοήθεια άβοηθήτων Έτοιμη βοήθεια
Βοηθός	Βοηθός μου
Γέφυρα	Θεία γέφυρα
Δάμαλις ή θεία	Δάμαλις άνύμφευτε

Δέσποινα Μαρία	Δέσποινα Μαρία
Δόξα τῶν πιστῶν	Δόξα μου
Δοχεῖον Χριστοῦ	Δοχεῖον
Ἐλπίδα βεβαία	Ἐλπίς βεβαία Ἐλπίς μου Πάντων ἡ ἐλπίς Ἐλπίς τῶν πιστῶν
Ἐλπίς ἀπηλπισμένων Ἐλπίς χριστιανῶν	Ἐλπίς ἀπηλπισμένων καὶ προστασία Ἐλπίς χριστιανῶν
Εὐλογημένη Μόνη εὐλογημένη	Μήτηρ εὐλογημένη Εὐλογημένη ἀγνή Μόνη εὐλογημένη
Ζωή	Ζωή
Θεογεννήτορ	Θεογεννήτορ
Θεοκυῆτορ	Θεοκυῆτορ Θεοκυῆτορ πανάμωμε
Θεομῆτορ	Θεομῆτορ Θεομῆτορ πανάμωμε
Θεόνυμφε	Θεόνυμφε
Θεονύμφευτε	Θεονύμφευτε
Θεοτόκε	Θεοτόκε ἀπείρανδρε Παρθένε Θεοτόκε Θεοτόκε πανάμωμε
Θεοχαρίτωτε	Θεοχαρίτωτε

Θρόνε πύρινε	Θρόνε πύρινε Θρόνε πύρινε τοῦ Ὑψίστου Θρόνος ὁ πάγχρυσος καὶ ἔμψυχος τοῦ αὐλοῦ πυρός
Ἴσχύς μου	Ἴσχύς μου πάσα
Καταφύγιον στεροδόν	Βροτῶν τὸ καταφύγιον Σὲ μόνην καταφύγιον Χριστιανῶν τὸ καταφύγιον
Καύχημα	Χριστιανῶν τὸ καύχημα Ὁρθοδόξων καύχημα
Κήπον	Τῶν χαρίτων ὁ κήπος Θεῖε κήπε
Κιβωτόν	Κιβωτόν Χρυσῆ κιβωτός
Κλεῖς ἢ διανοίγουσα τοῦ Θεοῦ τὴν χρηστότητα	Κλεῖς ἢ διανοίγουσα τοῦ Θεοῦ τὴν χρηστότητα
Κλίμαξ	Κλίμαξ
Κόρην	Κόρην Κόρη θεόνυμφε Κόρη συμπαθῆς
Κράτος Κραταίωμα	Βασιλέων τὸ κράτος Ἀνάκτων πιστοτάτων τὸ κραταίωμα Τῶν Ἀποστόλων τὸ κραταίωμα
Κρίνον ἠδύπνοον	Κρίνον εὖσμον
Κυβερνήτιν τῆς ψυχῆς μου	Κυβερνήτις

Κυρία πάσης κτίσεως	Κυρία τῆς κτίσεως Τὴν κυρίως Κυρίαν μου Κυρία παντός κόσμου
Λιμένα	Γαλήνιον λιμένα
Λυχνία Λυχνίαν χρυσαυγῆ	Λυχνία Χρυσῆ λυχνία Λυχνία χρυσαυγῆς
Μεσίτις	Μεσίτρια Μεσίτρια βροτῶν ἀμαρτωλῶν Μόνη μεσίτρια
Μῆτερ Θεοῦ Μῆτερ Χριστοῦ	Μῆτερ Θεοῦ Μῆτερ Χριστοῦ
Νεφέλη	Νεφέλην Νοητὴ Νεφέλην Κουφοτάτη νεφέλη
Νύμφη Θεοῦ Παναγία	Νύμφη Θεοῦ Παναγία
Ὅρος ἅγιον Ὅρος ἀλατόμητον	Ὅρος Ὅρος Κυρίου ἀλατόμητον
Οὐρανέ	Οὐρανέ περικοσμίου
Ὅχημα	Θεῖον ὄχημα Θεοῦ
Παλάτιον	Καθαρώτατον Θεοῦ ἔμψυχον παλάτιον Θεῖον παλάτιον τοῦ Παντοκράτορος Τὸ ἔμπνουν λιθομάργαρον παλάτιον
Παναγία	Παναγία

	Παναγία Θεόνυμφε Ἄγνη Παναγία Δέσποινα
Πάναγνε	Πάναγνε Κόρη πάναγνε Πάναγνε Μαρία
Πανάμωμε Παναμώμητε	Πανάμωμε Παναμώμητε
Πανάχραντε	Πανάχραντε
Πανύμνητε	Πανύμνητε
Παράκλησις	Παράκλησις
Παρθένε	Παρθένε Ἄγνη Παρθένε
Παρθενομήτορ	Παρθενομήτορ
Παστάς	Παστάς Κυρίου Χρυσοπορφύρωτος παστάς Θεία παστάδα
Πηγή ἐλέους	Πηγή εὐσπλαχνίας Πηγή συμπαθείας
Προστασία πιστῶν	Προστασία πιστῶν Μόνη προστασία τοῦ κόσμου Μόνη προστασία τῶν καταπονουμένων
Προστασίαν κραταιάν	Κραταιά προστασία
Προστάτις	Ἄμαρτωλῶν προστατίς Πάντων ἄμαρτωλῶν προστατίς
Προσφύγιον	Πιστῶν τὸ προσφύγιον

Πύλη	Πύλη τῆς θείας ἀνατολῆς
Ρόδον εὐωδέστατον	Ρόδον τὸ ἀμάραντον
Σκέπη	Σκέπη μου
Σκηνή	Σκηνή ἁγία
Σκῆνωμα ἔμψυχον Θεοῦ	Θεοῦ σκῆνωμα Θεῖον σκῆνωμα Χριστοῦ
Στάμνον	Μανναδόχε στάμνε
Στήριγμα	Πιστῶν τὸ στήριγμα
Σωτηρία	Πάντων σωτηρία Σωτηρία μου
Τεῖχος μέγα καὶ ἀπόρθητον	Τεῖχος μέγα καὶ ἄρρηκτον
Τέμενος ἅγιον	Ἄγιον τέμενος Θεοῦ
Τράπεζα	Τράπεζα
Υπέρμαχον ἰσχυρὰν	Υπέρμαχος
Υπερτέρα χερουβιμ	Υπερτέρα τῶν ἄνω Δυνάμεων
Φῶς	Φῶς μου Φῶς τῆς θείας γνώσεως
Χαρά	Παγκόσμιος χαρά Κόσμου χαρά Μόνη τῶν θλιβομένων χαρά
Χορηγέ	Ἀψευδής καὶ βεβαία χορηγέ

Γ.6. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΤΟΥΔΙΤΗΣ

Γ.6.Β. Κοινοί Χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Θ. Στουδίτου

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Θεόδωρο Στουδίτη, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των κανόνων τους, αρχικά ως «*ἄβυσσος*» και πιο συγκεκριμένα «*ἄβυσσος συμπαθείας*», «*ἄβυσσος ἄπειρος*» αλλά και «*ἄβυσσος εὐσπλαχνίας*». Την προσφωνούν «*ἀγαθή*», «*μόνη ἀγαθή εὐλογημένη*», «*ἀγνή*», «*ἄχραντε*» και «*βοήθεια*». Κατά τον Μαυρόποδα είναι «*Δοχεῖον Χριστοῦ*» και «*Δοχεῖον ἱερόν*», ενώ κατά τον Θ. Στουδίτη είναι «*Δοχεῖον τῆς φύσεως τῆς ἀχωρήτου*». Εκτός από «*ἐλπίς*» και «*ἐλπίς τῶν χριστιανῶν*» είναι για τον Μαυρόποδα η μόνη του ελπίδα («*μόνη ἐλπίς μου*»), ενώ για τον Στουδίτη είναι εκτός από «*ἐλπίς τῶν πιστῶν*», «*ἐλπίς ἡ κραταιά*». Παρουσιάζεται η Θεοτόκος, όχι μόνο ως «*θαύμα καινόν*», αλλά ως «*θαύμα παράδοξον*» και «*θαύμα πανθαύμαστον*». Την προσφωνούν «*θεογεννήτρια*», «*θεοκυῆτορ*», «*θεομήτορ*», «*θεόνυμφε*», «*θεονύμφευτε*», «*θεοτόκε*», «*θεοχαρίτωτε*», καθώς και «*θησαυρό σωτηρίας*» και «*θησαυρό πενομένων*». Είναι «*ἰσχύς*» και «*καύχημα*» και των δύο. Την χαρακτηρίζουν «*κυρία πάσης κτίσεως*» και «*κυρία τοῦ παντός*», «*Λιμένα σωτηρίας*» και «*Λιμένα ἀμαρτωλῶν*» καθώς και «*παράδεισο ἔμφυχο καὶ λογικό*». Την αποκαλούν «*Παρθενομῆτορ*», «*πάναγνε*», «*πανάμωμε*», «*παναμώμητε*» και «*πανύμνητε*». Είναι εκτός από

«πέλαγος ἑλέους μέγα» και «πέλαγος εὐσπλαχνίας», «προστασία κραταιά», «προστάτις χριστιανῶν» αλλά και «προσφυγή κραταιά». Την χαρακτηρίζουν «ρύστις χειμαζομένων», «σεμνή», «σκέπη κραταιά» και «στάμνε πάγχρυσε», την προσφωνούν «ὑπεράμωμε», «ὑπερύμνητε», «χαρά του κόσμου» και «χαρά τῶν θλιβομένων», ενώ τέλος, κατά τον Μαυρόποδα είναι «χαρᾶς χωρίον» και κατά τον Θεόδωρο Στουδίτη «χαρᾶς αἰτία» και «χαρᾶς λιμένας».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμῶν της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος και του Θ. Στουδίτου, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ὅτι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί αναφέρονται στους Κανόνες: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81, ενώ για τον Θεόδωρο Στουδίτη μελετήθηκαν οι Κανόνες 26 και 27, από το «Θεοτοκάριον¹⁴⁵» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον¹⁴⁶» του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόπους, οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ἦχος α'),¹⁴⁷ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος β'),¹⁴⁸ Τρίτη εσπέρας (Ἦχος γ'),¹⁴⁹ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος δ'),¹⁵⁰ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος πλ. α'),¹⁵¹ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος πλ. β'),¹⁵² Σάββατο εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),¹⁵³ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),¹⁵⁴ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,¹⁵⁵ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον¹⁵⁶ και Ιαμβικός

---

¹⁴⁵ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

¹⁴⁶ Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον.

¹⁴⁷ Ὁ.π., σ. 26.

¹⁴⁸ Ὁ.π., σ. 50.

¹⁴⁹ Ὁ.π., σ. 93.

¹⁵⁰ Ὁ.π., σ. 115.

¹⁵¹ Ὁ.π., σ. 170.

¹⁵² Ὁ.π., σ. 184.

¹⁵³ Ὁ.π., σ. 211.

¹⁵⁴ Ὁ.π., σ. 233.

¹⁵⁵ Ὁ.π., σ. 277.

¹⁵⁶ Ὁ.π., σ. 281.

Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο,¹⁵⁷ ενώ όσον αφορά στον Θεόδωρο Στουδίτη, μελετήθηκαν οι Κανόνες του Σαββάτου εσπέρας (Ήχος α'),¹⁵⁸ Πέμπτης εσπέρας (Ήχος β')¹⁵⁹ και του Παρακλητικού Κανόνος εις πάσαν θλίψιν,¹⁶⁰ στην Υπεραγία Θεοτόκο.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΤΟΥΔΙΤΗΣ

Ἄβυσσος Συμπαθείας Ἄβυσσος ἄπειρος	Ἄβυσσος Ἄβυσσος εὐπλαχνίας
Ἀγαθή	Ἀγαθή Μόνη ἀγαθή εὐλογημένη
Ἄγνη	Ἄγνη
Ἄχραντε	Ἄχραντε
Βοήθεια	Βοήθειαν
Δοχεῖον Χριστοῦ Δοχεῖον ἱερόν	Δοχεῖον τῆς φύσεως τῆς ἀχωρήτου
Ἐλπίς Μόνη ἐλπίς μου Ἐλπίς χριστιανῶν	Ἐλπίς ἡ κραταιά Ἐλπίς τῶν πιστῶν
Θαύμα καινόν	Θαῦμα παράδοξον

¹⁵⁷ Νικόδημος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*, σ. 285.

¹⁵⁸ *Ο.π.*, σ. 11.

¹⁵⁹ *Ο.π.*, σ. 69.

¹⁶⁰ *Ο.π.*, σ. 274.

	Θαῦμα πανθαύμαστον
Θεογεννήτρια/ -ορ	Θεογεννήτρια

Θεοκυῆτορ	Θεοκυῆτορ
Θεομήτορ	Θεομήτορ
Θεόνυμφε	Θεόνυμφε
Θεονύμφευτε	Θεονύμφευτε
Θεοτόκε	Θεοτόκε
Θεοχαρίωτε	Θεοχαρίωτε
Θησαυρέ σωτηρίας	Θησαυρέ πενομένων
Ίσχύς μου	Ίσχύς μου
Καύχημα	Καύχημα
Κόρη ἄφθορε	Κόρη
Κυρία πάσης κτίσεως	Κυρία τοῦ παντός
Λιμένα Λιμένα κοινὸν σωτηρίας	Ἀμαρτωλῶν ὁ λιμὴν
Πάναγνε	Πάναγνε
Πανάμωμε	Πανάμωμε
Παναμώμητε	Παναμώμητε

Πανύμνητε	Πανύμνητε
Παράδεισος ἔμψυχος καὶ λογικός	Παράδεισος λογικός
Παρθένε	Παρθένε
Παρθενομήτορ	Παρθενομήτορ
Πέλαγος ἐλέους μέγα	Πέλαγος εὐσπλαχνίας
Προστασίαν κραταιάν	Προστασίαν μου
Προστάτις χριστιανῶν	Πιστῶν ἢ προστάτις
Προσφυγή κραταιά	Προσφυγή κραταιά
Ρύστις	Ρύστις χειμαζομένων
Σεμνή	Σεμνή Μαρία
Σκέπη κραταιά	Σκέπη κραταιά
Στάμνε	Στάμνε πάγχρυσε
Σωτηρία	Σωτηρία
Ἵπεράμωμε Ἵπεράμωμε Δέσποινα Ἵπεράμωμε Μαρία	Ἵπεράμωμε Δέσποινα
Ἵπερούμνητε	Ἵπερούμνητε
Χαρά τῶν θλιβομένων	Χαρά του κόσμου

Χαράς χωρίον	Χαράς αίτία Χαράς λιμένα
--------------	-----------------------------

Γ.7. ΘΕΟΦΑΝΗΣ Ο ΓΡΑΠΤΟΣ

Γ.7.Β. Κοινοί Χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο

του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Θεοφάνη Γραπτού

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των κανόνων τους, αρχικά ως «*ἀγαλλίαμα*», ενώ κατά τον Θεοφάνη Γραπτό ως «*ἀγαλλίαμα*» της ψυχής του («*ψυχῆς μου ἀγαλλίαμα*»), ως «*ἀγαλλάμα τῶν θείων Δυνάμεων*» και «*τῶν ἀσωμάτων ἀγαλλίαμα*». Ο Μαυρόπους την αποκαλεί «*ἀγία ἀγίων*» όπως και ο Θεοφ. Γραπτός άλλωστε, καθώς και «*ἀγνή*» και «*ἄμωμο*». Την χαρακτηρίζει ο Γραπτός «*ἀνατολή τοῦ φωτός*» και «*ἀνατολή νοητή*», ενώ ο Μαυρόπους «*ἀνατολή τοῦ ἡλίου τῆς δόξης*». Την παρομοιάζουν με «*ἄνθος*» και πιο συγκεκριμένα ο Μαυρόπους με «*ἄνθος ἀμάραντον θείας ζωῆς*» και ο Γραπτός με «*ἄνθος τὸ θεῖον*», «*ἄνθος τῆς ἀφθαρσίας*», «*ἄνθος ἐν κόσμῳ*». Για τον Θεοφάνη Γραπτό, η Θεοτόκος δεν είναι απλά «*ἄρμα πολυώνυμον*», αλλά «*ἄρμα πολυώνυμον ἀϋλων θρόνων*», «*ἄρμα φωτεινόν τοῦ Λόγου*», «*ἄρμα πυρίμορφον*», «*ἄρμα ἀσύγκριτον τοῦ Θεϊκοῦ στηρίγματος*», «*ἄρμα χρυσόπλοκον τοῦ Υἱοῦ σου*» και «*ἄρμα φωτεινόν*». Εκτός από «*βασιλίσα τῶν κτισμάτων*», είναι «*κραταιά τῶν πιστῶν βοήθεια*» αλλά και «*γέφυρα θνητούς προς ζωὴν ἢ μετάγουσα*». Παρουσιάζεται η Θεοτόκος ως «*δόξα τῶν πιστῶν*», ως «*δόξα τῶν Ἀγγέλων*», αλλά και εκτός από «*δοχεῖον Χριστοῦ ἱερόν*», ως «*δοχεῖον τοῦ Κτίστου*» και «*δοχεῖον τῆς Ἁγίας Τριάδος*». Την χαρακτηρίζει ο Μαυρόπους «*ἐλπίδα βεβαίαν*», «*ἐλπίδα χριστιανῶν*», ενώ ο Γραπτός «*ἐλπίς ἀψευδῆς*» και «*ἐλπίς τῶν ταπεινῶν*». Η Θεοτόκος

παρουσιάζεται ως «ένδιαίτημα Θεοῦ» κατά τον Μαυρόποδα καθώς και «θάλαμος πορφυρόχρυσος», ενώ κατά τον Θεοφάνη Γραπτό είναι «χρυσόπλοκος και εὐαγῆς θάλαμος». Και ο Γραπτός την προσφωνεί «θεογεννήτορ», «θεοκυῆτορ», «θεομητορ», «θεόνυμφε», «θεονύμφευτε», «θεοτόκε» και «θεοχαρίτωτε». Εκτός από «θησαυρό ἀγνείας» και «ζωῆς θησαυρό» που την χαρακτηρίζει ο Γραπτός, είναι και «θρόνος περιδοξος τοῦ Δεσπότου», «θρόνος πυρίμορφος» και «θρόνος πύρινος τοῦ Θεοῦ». Στη συνέχεια, την παρομοιάζουν με «χρυσό και σεπτό θυμιατήριον», χαρακτηρίζοντάς την κι οι δύο, «ἰσχύ»τους και «καλλονή τοῦ Ἰακώβ». Είναι «καταφυγή τῶν πιστῶν», «καύχημα» ὁσίων, Ἀποστόλων, τῶν χριστιανῶν, αλλά και «κιβωτός καὶ λυχνία», «νοητή και πάγχρυση κιβωτός». Παρομοιάζουν την «κόρη Θεογεννήτρια και ὑπερευλογημένη» με «κλίμακα νοητή» και « κλίνη ἀμίαντο και ἠγλαϊσμένη». Την χαρακτηρίζουν «πιστῶν τὸ κραταίωμα», «κρίνον ἠδύπνοον» αλλά και «γαλήνιον λιμένα». Υπάρχει πληθώρα επιθέτων που συνοδεύουν την παρομοίωση της Θεοτόκου, με «λυχνία», κατά τον Θεοφάνη Γραπτό, ὅπως «λυχνία χρυσαυγῆς», «χρυσή», «ὀλόφωτε», «φωταυγῆς καὶ ὑπέρλαμπρος», «πάμφωτος» αλλά και «πολύφωτος». Ο Μαυρόποδας, εκτός από «ναὸ τοῦ σωτήρος» την προσφωνεί «νεφέλη ἔμψυχε, ὀλόφωτε και φωτεινή» και αντίστοιχα ο Γραπτός την παρουσιάζει «νεφέλη φωταυγῆ καὶ ὑπέρλαμπρο», ενώ στην συνέχεια την αποκαλεί «Νύμφη», «θεῖον οἶκημα» αλλά και «ὄρος ἅγιον», «πάνσεπτον» και «ὑψηλότατον». Κατά τον Γραπτό, η Θεοτόκος παρομοιάζεται με «οὐρανὸ νέο και ἄνωτερο» καθώς και με «παλάτιον ἔμψυχον», «παλάτιον ἅγιον τοῦ βασιλέως και Θεοῦ», αλλά και «καθαρόν τοῦ Λόγου παλάτιον». Την προσφωνεί «πάναγνε», «πανάμωμε», «παναμώμητε», «πανάχραντε», «πανύμνητε» και «πάντερπνο Παράδεισο». Την χαρακτηρίζει «χρυσανγίζουσα φωτοφόρον παστάδα», «πηγὴ ζωήρυτο» και «πλατυτέρα» ὄχι μόνο των ουρανῶν, ὅπως κατά τον Μαυρόποδα, αλλά « και τῆς γῆς ἄνωτέρα». Την παρουσιάζει «πόλῃ ἔμψυχο» και εκτός από «προστασία τῶν χριστιανῶν» την προσφωνεί «πύλη ἀδιόδευτε» , «πύλη χρυσήλατε»

«φωτεινή και νοητή». Δεν είναι μόνο «πύργος ισχύος», αλλά και «σωτήριος πύργος», ενώ παράλληλα την περιγράφει ως «ρίζα βλαστήσασα», «σκηνή», «σκήνωμα παρθενίας θεοχάρακτον», «σκήνωμα ἄγιον τοῦ Δεσπότη τῆς κτίσεως» και «σκήνωμα ἔνδοξον». Την Θεοτόκο ο Θεοφάνης Γραπτός την προσφωνεί «στάμνε πάγχρυσε» και «πορφυρίζουσα στάμνον γλυκασμοῦ», ενώ παράλληλα την παρουσιάζει ως «χριστιανῶν τεῖχος ἀρραγές» και «τέμενος ἀγνείας» και «ἀστραπόμορφον». Ενώ ο Μαυρόπουλος περιγράφει την Θεοτόκο ως «τράπεζα θεία», ο Γραπτός την αποκαλεί «ἀγλαόχρυσε θεία τράπεζα» και «τράπεζα ζωῆς» καθώς και «ὕμνησίς του». Τέλος, την χαρακτηρίζει όπως και ο Μαυρόπουλος ἄλλωστε, «ὑπερτέρα πάσης κτίσεως», «ὑψηλότερα οὐρανῶν», «φῶς πανυπερούσιον», «ἡ πάντων χαρά» αλλά και «χωρίον τοῦ Θεοῦ».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεῖ σύγκριση των χαρακτηρισμῶν της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος και του Θεοφάνη Γραπτού, οι οποίοι προκύπτουν μέσα ἀπό το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ὅτι ἀφορᾶ τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν εἶναι ἀποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81 ἀπό το «Θεοτοκάριον¹⁶¹» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Ἀπό το «Θεοτοκάριον»¹⁶² του Νικοδήμου του Ἀγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα, οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ἦχος α'),¹⁶³ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος β'),¹⁶⁴ Τρίτη εσπέρας (Ἦχος γ')¹⁶⁵, Κυριακή εσπέρας (Ἦχος δ'),¹⁶⁶ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος πλ. α'),¹⁶⁷ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος πλ. β'),¹⁶⁸ Σάββατο εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),¹⁶⁹ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),¹⁷⁰

---

¹⁶¹ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

¹⁶² Νικόδημος Ἀγιορείτης, Θεοτοκάριον.

¹⁶³ Ὁ.π., σ. 26.

¹⁶⁴ Ὁ.π., σ. 50.

¹⁶⁵ Ὁ.π., σ. 93.

¹⁶⁶ Ὁ.π., σ. 115.

¹⁶⁷ Ὁ.π., σ. 170.

¹⁶⁸ Ὁ.π., σ. 184.

¹⁶⁹ Ὁ.π., σ. 211.

Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,¹⁷¹ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον¹⁷² και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο,¹⁷³ ενώ όσον αφορά στον Θεοφάνη το Γραπτό, μελετήθηκαν οι Κανόνες: Τρίτης εσπέρας (Ήχος δ')¹⁷⁴, Τρίτης εσπέρας (Ήχος πλ. α')¹⁷⁵, Τρίτης εσπέρας (Ήχος πλ.β')¹⁷⁶ και Κυριακής εσπέρας (Ήχος πλ.δ')¹⁷⁷.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΓΡΑΠΤΟΣ

Άγαλλίαμα	Ψυχῆς μου ἀγαλλίαμα Άγαλλίαμα θείων Δυνάμεων Τῶν ἀσωμάτων ἀγαλλίαμα
Άγία άγιων	Άγία άγιων, Χερουβίμ και Σεραφίμ
Άγνήν	Άγνή Βασιλεύντων άγνή
Άμωμος	Άμωμε Παναγία Παρθένε
Άνατολή του ήλιου της δόξης	Άνατολή του φωτός Άνατολή νοητή
Άνθος άμάραντον θείας ζωῆς	Άνθος τὸ θεῖον Άνθος τῆς άφθαρσίας Άνθος ἐν κόσμῳ

¹⁷⁰ Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον, σ. 233.

¹⁷¹ Ό.π., σ. 277.

¹⁷² Ό.π., σ. 281.

¹⁷³ Ό.π., σ. 285.

¹⁷⁴ Ό.π., σ. 125.

¹⁷⁵ Ό.π., σ. 160.

¹⁷⁶ Ό.π., σ. 193.

¹⁷⁷ Ό.π., σ. 246.

Ἄρμα πολυώνυμον	Ἄρμα πολυώνυμον αὐτῶν θρόνων Ἄρμα φωτεινόν τοῦ Λόγου Ἄρμα πυρίμορφον Ἄρμα ἀσύγκριτον τοῦ Θεϊκοῦ στηρίγματος Ἄρμα χρυσόπλοκον τοῦ Υἱοῦ σου Ἄρμα φωτεινόν
Βασίλισσαν	Βασίλισσα τῶν κτισμάτων
Βοήθεια πιστῶν	Κραταιά τῶν πιστῶν βοήθεια
Γέφυρα	Γέφυρα θνητούς πρὸς ζωὴν ἢ μετάγουσα
Δέσποινα	Δέσποινα Παναγία Δέσποινα Ἁγίαν Δέσποιναν
Δόξα τῶν πιστῶν	Δόξα τῶν Ἀγγέλων
Δοχεῖον Χριστοῦ ἱερόν	Δοχεῖον τοῦ Κτίστου Δοχεῖον τῆς Ἁγίας Τριάδος
Ἐλπίδα βεβαίαν Ἐλπίς χριστιανῶν	Ἐλπίς ἀψευδής Ἐλπίς τῶν ταπεινῶν
Ἐνδιαίτημα Θεοῦ	Καθαρόν ἐνδιαίτημα Θεοῦ
Εὐλογημένη	Εὐλογημένη Δέσποινα Εὐλογημένη Μαρία Πάναγνε
Θάλαμε πορφυρόχρυσε	Χρυσόπλοκε θάλαμε Εὐαγῆ θάλαμον
Θεογεννήτορ	Θεογεννήτορ ἀγνή Θεογεννήτορ πανάμωμε

	Θεογεννήτορ τῆς κτίσεως
Θεοκυῆτορ	Θεοκυῆτορ Μαριάμ
Θεομῆτορ	Θεομῆτορ Πάναγνε Ἄνύμφευτε Θεομῆτορ
Θεονύμφε	Θεόνυμφε
Θεονύμφευτε	Θεονύμφευτε
Θεοτόκε	Θεοτόκε Θεοτόκε ἀειπάρθενε
Θεοχαρίωτε	Θεοχαρίωτε
Θησαυρός	Θεῖος θησαυρός πάσης ἀγνείας Ζωῆς Θησαυρέ
Θρόνε περιδοξε τοῦ Δεσπότου Θρόνε πυρίμορφε Θρόνε πύρινε Θρόνον ἅγιον τοῦ Θεοῦ	Θρόνε τοῦ Παντάνακτος Θρόνον τοῦ Δεσπότου τὸν ὑψηλόν Θρόνε πυρίμορφε Θρόνε πύρινε Θρόνος τοῦ Θεοῦ
Θυματήριον χρυσοῦν	Χρυσοῦν θυματήριον Σεπτόν θυματήριον
Ἴσχύς μου	Ἴσχύς μου
Καλλονή ἢ τοῦ Ἰακώβ	Καλλονή ἢ τοῦ Ἰακώβ
Καταφυγὴν	Καταφυγὴ τῶν πιστῶν
Καύχημα	Ὅσιων τὸ καύχημα Καύχημα Ἀποστόλων Καύχημα τῶν χριστιανῶν

Κιβωτέ	Κιβωτέ καὶ λυχνία Νοητή κιβωτός Κιβωτός
Πάγχρυσσε κιβωτέ	Πάγχρυσσε κιβωτέ
Κλίμαξ	Κλίμαξ νοητή
Κλίνη ἠγλαϊσμένη	Ἀμίαντον κλίνην
Κόρη	Κόρη Δέσποινα Κόρη Θεοχαρίτωτε Κόρη ὑπερευλογημένη
Κόρη Θεογεννήτρια	Κόρη Θεογεννήτρια
Κραταίωμα	Πιστῶν τὸ κραταίωμα
Κρίνον ἠδυπνοον	Κρίνον
Λαμπὰς λευκοφαῆς	Πολύφωτος λαμπὰς
Λιμένα	Γαλήνιον λιμένα
Λοχεύτριαν	Τὴν τοῦ Θεοῦ Λοχεύτριαν
Λυχνίαν χρυσαυγῆς	Χρυσουγῆς Λυχνία Χρυσῆ λυχνία Χρυσουγίζουσαν λυχνίαν
Λυχνία ἐπτάφωτον	Λυχνία ὀλόφωτε Λυχνία φωταυγῆς καὶ ὑπέρλαμπρος Λυχνία πάμφωτος Λυχνία πολύφωτε
Μαρία πανύμνητε	Μαρία Παντάνασσα

Μῆτερ Θεοῦ Μήτηρ ζωῆς	Θεοῦ Μητέρα Μήτηρ ἄχραντε
Ναός τοῦ σωτήρος	Ναέ Θεοῦ πανάγιε
Νεφέλη ἔμψυχε Νεφέλη ὀλόφωτε Νεφέλη φωτεινή	Νεφέλη ἔμψυχον Νεφέλη φωταυγῆς καὶ ὑπέρλαμπρε Ἡ τοῦ ἡλίου νεφέλη Νεφέλη τοῦ φωτός Νεφέλη ὑπέρφωτε Φωτεινὴν νεφέλην
Νύμφην	Νύμφη
Οἶκος καταφυγῆς	Θεῖον οἶκημα
Ὅρος ἅγιον	Ὅρος ἅγιον Ὅρος ἅγιον Θεοῦ Ὅρος κατάσκιον Πάνσεπτον ὄρος καὶ ὑψηλότατον
Οὐρανός νέος	Νέον οὐρανόν Οὐρανόν ἀνώτερον
Παλάτιον ἔμψυχον	Παλάτιον ἔμψυχον Παλάτιον ἅγιον τοῦ βασιλέως καὶ Θεοῦ Καθαρόν τοῦ Λόγου παλάτιον Θεοῦ παλάτιον καθαρῶτατον
Πανάγια	Παναγία Θεοτόκε Παναγία Δέσποινα Θεομητορ
Πάναγνε	Πάναγνε

Πανάμωμε	Πανάμωμε Πανάμωμε Θεοτόκε Μαρία Μαρία πανάμωμε
Παναμώμητε	Παναμώμητε
Πανάχραντε	Πανάχραντε Μαρία Πανάχραντε Θεοτόκε Μαρία Πανάχραντε
Πανύμνητε	Πανύμνητε Δέσποινα πανύμνητε Σεμνή
Παράδεισε	Παράδεισος ό πάντερπνος Παράδεισον Θεϊον
Παρθένε	Παρθένε Θεοτόκε Παρθένε Θεόνυμφε Παρθένε πανάμωμε
Παρθενομήτορ	Παρθενομήτορ Παρθενομήτορ Θεόνυμφε
Παστάς	Χρυσανγίζουσαν φωτοφόρον παστάδα
Πηγή	Πηγή ζωήρυτος
Πλατυτέρα ούρανων	Πλατυτέρα ούρανών και τής γής άνωτέρα
Πόλις έμψυχε Χριστοϋ	Πόλις ή έμψυχος Θεοϋ
Προστασία τών πιστών	Προστασία τών χριστιανών
Προστāτις χριστιανών	Προστάτιν Προστάτις τών πιστών
Πύλη άδιόδευτος Θεοϋ	Πύλη άδιόδευτον

	<p>Αδιόδευτε πύλη</p> <p>Πύλη χρυσήλατε</p> <p>Φωτεινή πύλη</p> <p>Πύλη νοητή</p>
Πύργος ισχύος	Σωτήριος πύργος
Ράβδος	Ράβδος ή βλαστήσασα
Ρίζα θεόβλαστος	Ρίζα βλαστήσασα
Σεμνή	<p>Σεμνή</p> <p>Σεμνή χαριτόπλοκος</p> <p>Δέσποινα πανύμνητε σεμνή</p>
Σκηνή	Σκηνή θεοχώρητε
Σκήνωμα δόξης	<p>Σκήνωμα παρθενιας θεοχάρακτον</p> <p>Σκήνωμα ἅγιον τοῦ Δεσπότου τῆς κτίσεως</p> <p>Σκήνωμα ἔνδοξον</p>
Στάμνον	<p>Στάμνε πάγχρυσε</p> <p>Πορφυρίζουσαν στάμνον γλυκασμοῦ</p>
Τείχος ἀπροσμάχητον	Χριστιανῶν τείχος ἀρραγές
Τέμενος ἅγιον	<p>Τέμενος ἀστραπόμορφον</p> <p>Ἄγνειας τέμενος</p>
Τιμιωτέρα	Τιμιωτέρα σεμνή πάσης κτίσεως
Τράπεζα θεία	<p>Ἀγλαόχρυσε θεία τράπεζα</p> <p>Τράπεζα ζωῆς</p> <p>Θεία τράπεζα</p>

Ἕμνησις	Ἕμνησις μου
Ἕπερτέρα πάσης κτίσεως	Ἕπερτέρα Σεμνή Ἕπερτέρα γῆς καὶ οὐρανοῦ
Ἕπερῦμνητε	Ἕπερῦμνητε
Ἕψηλοτέρα οὐρανῶν	Ἕψηλοτέρα οὐρανῶν
Φῶς	Φῶς τὸ πανυπερούσιον
Χαρά	Ἕ πάντων χαρά
Χωρίον ἔμψυχον	Θεότητος τὸ χωρίον Τοῦ Θεοῦ τὸ χωρίον

Γ.8. ΦΩΤΙΟΣ Α', ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

Γ.8.Β. Κοινοί Χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο

του Ι. Μαυρόποδος & του Φωτίου Α' Πατριάρχου Κων/πόλεως

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Φώτιο, τον Πατριάρχη Κων/πόλεως, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των κανόνων τους, αρχικά ως «ἀγαθή», «ἀγνή» και «ἀειπάρθενος». Ο Μαυρόποδος χαρακτηρίζει τη Θεοτόκο «ἀνάκτορο ἱερόν καὶ Θεοδόχον», «ἀνάκτορο δόξης Θεοῦ» και ο Φώτιος «Θεοῦ τὸ ἀνάκτορο», «ἀνάκτορο παναγιώτατον», ενώ αργότερα την παρομοιάζουν με «ἄνθος» είτε «ἀμάραντον», είτε «ἀφθαρσίας», είτε «τῆς πίστεως». Την παρουσιάζουν ως «ἀντίληψη ἐτοιμή, θερμή καὶ βεβαία τῶν πιστῶν». Την προσφωνούν «ἀνωτέρα τῶν οὐρανίων νοῶν», ἄχραντε Μαρία», «δεδοξασμένη», «πιστῶν ἢ δόξα» και «θεῖον ἐνδιαίτημα», ενώ παράλληλα την θεωρούν «μόνην ἐλπίδα» και ο Φώτιος «ἐλπίς του». Εκτός από «θεῖον ἐνδιαίτημα», και «εὐλογημένη γυναικῶν», της απευθύνει ο Φώτιος τη φράση: «εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί», ενώ παράλληλα την αποκαλεί εκτός από «Θεομητορ» και «Θεόνυμφε», «τῶν Ἀγγέλων περιβόητον θαύμα» καθώς και «πενομένων ἀσύλητε θησαυρέ». Η Θεοτόκος παρουσιάζεται ως «θρόνος πυρίμορφος», «θρόνος Θεοῦ ὑπέρτατος» αλλά και «ἰλαστήριον θεῖον» και «καταφυγή» και «καταφύγιον τοῦ κόσμου». Είναι το «καύχημα τῶν χριστιανῶν», «λαμπρόν καύχημα» αλλά και «πανθαύμαστον οἰκουμένης καύχημα» κατά τον Φώτιο. Την αποκαλούν «Κεχαριτωμένη», «κόρη σεμνή» , «κράτος καὶ σωτηρία», «λυχνία χρυσή» καθώς και «νεφέλη ἡλίου τοῦ νοητοῦ».

Κατά τον Μαυρόποδα η Θεοτόκος είναι «*ὄρος ἅγιον*, και «*πανάγιον*», ενώ κατά τον Φώτιο είναι «*πιότατον ὄρος και θεοβάδιστον*» αλλά και «*παλάτιον ἔμψυχον και ἄγνότατον*». Την προσφωνούν «*πάναγνε*», «*πανάμωμε*», «*παναμώμητε*», «*πανάχραντε*» και «*παστάδα ἔμψυχο*». Η Θεοτόκος παρομοιάζεται με «*πηγή ἁγία*» και «*πηγή ἀθανασίας διαυγή*», «*ρόδον εὐωδέστατον*» και «*περίδοξος πόλις τοῦ παμβασιλέως*», ενώ και ο Φώτιος αποκαλεί την Θεοτόκο «*προστασία του*», «*θεία πύλη τοῦ βασιλέως Χριστοῦ*» αλλά και «*πύργο ἰσχύος*». Την χαρακτηρίζουν «*σκέπη και λύτρωσις*» αλλά και «*ὀρθοδόξων τὸ στήριγμα*» ενώ όταν για τον Μαυρόποδα είναι «*σκήνωμα ἔμψυχον Θεοῦ*» και «*σκήνωμα δόξης*», κατά τον Φώτιο είναι «*φωτοφόρον σκήνωμα τοῦ Θεοῦ*». Τέλος, εκτός από «*σύμμαχο τους και προστάτις*», «*τειχος ἀκράδαντον και ἀπροσμάχητον*», χαρακτηρίζουν τη Θεοτόκο καθὼς και «*φωταγωγός τῶν ἐν σκότει*» και «*τῶν μητέρων ὠράϊσμα*».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεῖ σύγκριση των χαρακτηρισμῶν της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος και του Πατριάρχου Κων/πόλεως, Φωτίου Α', οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ὅτι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν, είναι αποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81, ενώ για τον Φώτιο μελετήθηκαν οι Κανόνες 28 και 29 από το «*Θεοτοκάριον*¹⁷⁸» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «*Θεοτοκάριον*¹⁷⁹» του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα, οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ἦχος α'),¹⁸⁰ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος β'),¹⁸¹ Τρίτη εσπέρας (Ἦχος γ')¹⁸², Κυριακή εσπέρας

---

¹⁷⁸ Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*.

¹⁷⁹ Νικοδήμος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*.

¹⁸⁰ Ὁ.π., σ. 26.

¹⁸¹ Ὁ.π., σ. 50.

¹⁸² Ὁ.π., σ. 93.

(Ἦχος δ'),¹⁸³ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος πλ. α'),¹⁸⁴ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος πλ. β'),¹⁸⁵ Σάββατο εσπέρας (Ἦχος βαρύς),¹⁸⁶ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος βαρύς),¹⁸⁷ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,¹⁸⁸ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον¹⁸⁹ και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο,¹⁹⁰ ενώ όσον αφορά στον Φώτιο, μελετήθηκαν οι Κανόνες: Τετάρτης εσπέρας (Ἦχος α'),¹⁹¹ Δευτέρας εσπέρας (Ἦχος γ')¹⁹² και Παρασκευής εσπέρας (Ἦχος πλ. δ')¹⁹³.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΦΩΤΙΟΣ Α'

Άγαθή	Άγαθή
Άγνή Άγνή Μαρία	Άγνή
Άειπάρθενε	Άειπάρθενε Μαρία άειπάρθενε
Άνάκτορον ίερόν και Θεοδόχον Άνάκτορο δόξης Θεοῦ Άνάκτορο	Θεοῦ τὸ άνάκτορο Άνάκτορο Θεοῦ παναγιώτατον
Άνθος άμάραντον Άνθος άφθαρσίας	Άνθος τῆς πίστεως

¹⁸³ Νικόδημος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*, σ. 115.

¹⁸⁴ *Ό.π.*, σ. 170.

¹⁸⁵ *Ό.π.*, σ. 184.

¹⁸⁶ *Ό.π.*, σ. 211.

¹⁸⁷ *Ό.π.*, σ. 233.

¹⁸⁸ *Ό.π.*, σ. 277.

¹⁸⁹ *Ό.π.*, σ. 281.

¹⁹⁰ *Ό.π.*, σ. 285.

¹⁹¹ *Ό.π.*, σ. 31.

¹⁹² *Ό.π.*, σ. 89.

¹⁹³ *Ό.π.*, σ. 270.

Ἀντίληψιν Ἀντίληψις ἐτοίμη	Ἀντίληψη Τῶν πιστῶν ἢ θερμή καὶ βεβαία ἀντίληψις
Ἀνωτέρα σεραφίμ Ἀνωτέρα χερουβίμ	Ἀνωτέρα τῶν οὐρανίων νοῶν
Ἄχραντε	Ἄχραντε Ἄχραντε Μαρία
Δεδοξασμένη	Δεδοξασμένη
Δόξα τῶν πιστῶν	Πιστῶν ἢ δόξα
Μόνη ἐλπίδα μου	Μόνην ἐλπίδα Ἐλπίς μου
Ἐνδιαίτημα Θεοῦ	Θεῖον ἐνδιαίτημα
Εὐλογημένη γυναικῶν	Εὐλογημένη ἐν γυναιξί
Θαύμα καινόν	Τὸ τῶν Ἀγγέλων περιβόητον θαύμα
Θεομῆτορ	Θεομῆτορ
Θεόνυμφε	Θεόνυμφε
Θησαυρέ σωτηρίας	Πενομένων ἀσύλητε θησαυρέ
Πυρίμορφε θρόνε δόξης	Θρόνος πυρίμορφος
ὑπέρτατε θρόνε Θεοῦ	Θρόνος Θεοῦ
Ἰλαστήριον Θεῖον	Ἰλαστήριον θεῖον Ἰλαστήριον μου
Καταφυγὴν ὀχυρὰν Καταφυγή	Καταφυγή μου Καταφύγιον κόσμου

Καύχημα	Χριστιανῶν καύχημα Καύχημα λαμπρόν Πανθαύμαστον οἰκουμένης καύχημα
Κεχαριτωμένη	Κεχαριτωμένη
Κόρη ἀπειρόγαμε Κόρη ἄφθορε Κόρη πανάχραντε Κόρη πάναγνε Κόρη ὑπεράμωμε	Κόρη Κόρη Σεμνή Κόρη πανσεβάσμιε
Κράτος	Κράτος καὶ σωτηρία μου
Λυχνία φωτὸς τοῦ αἵλου Λυχνία χρυσή Λυχνία χρυσαυγή	Λυχνία ἢ χρυσή
Μήτηρ ἄχραντε	Μήτηρ ἄχραντε
Μήτηρ Θεοῦ	Μήτηρ τοῦ Ὑψίστου Μήτηρ Θεοῦ
Νεφέλη ὀλόφωτε Νεφέλη φωτεινή	Νεφέλη ἡλίου τοῦ νοητοῦ
Ὅρος ἅγιον Ὅρος πανάγιον	Πιότατον ὄρος καὶ θεοβάδιστον Ὅρος τοῦ Θεοῦ πανάγιον
Παλάτιον ἔμψυχον	Ἐμψυχον καὶ ἀγνότατον παλάτιον
Πάναγνε	Πάναγνε
Πανάμωμε	Πανάμωμε
Παναμώμητε	Παναμώμητε
Πανάχραντε	Πανάχραντε

Πανάχραντε Δέσποινα	Δέσποινα πανάχραντε
Πανύμνητε	Πανύμνητε
Παράκλησις	Παράκλησις
Παρθενεύουσα Μήτηρ	Παρθένος καὶ Μήτηρ
Παρθενομήτορ	Παρθεμομήτορ ἀγνή
Παστὰς ὑπέριμε	Παστάδα ἔμψυχε
Πηγὴν ἀγίαν Πηγὴν ἀθανασίας διαυγῆ	Πηγὴ βλυστάνουσα
Πλατυτέρα οὐρανῶν	Πλατυτέρα οὐρανῶν Τοῦ οὐρανοῦ πλατυτέρα
Πόλις ἔμψυχε Χριστοῦ	Ἡ περιδοξος πόλις τοῦ παμβασιλέως Πόλις ἔμψυχε τοῦ Δεσπότου τῆς κτίσεως
Προστασία τῶν χριστιανῶν	Προστασία μου
Προστάτις	Προστάτις μου ἐν ὥρᾳ δίκης φρικτῆς
Πύλη ἀδιόδευτος Θεοῦ	Θεῖα πύλη τοῦ βασιλέως Χριστοῦ
Πύργος ἰσχύος καὶ ἀσφαλῆς	Πύργος ἰσχύος
Ρόδον εὐωδέστατον	Ρόδον εὐοσμον
Σεμνή	Σεμνή
Σκέπη κραταιὰ Σκέπη Θεῖα Σκέπη τῆς ψυχῆς μου	Ἡ σκέπη καὶ λύτρωσις ἡμῶν
Σκήνωμα ἔμψυχον Θεοῦ	Φωτοφόρον σκήνωμα Θεοῦ

Σκήνωμα δόξης	
Στήριγμα	Ὁρθοδόξων τὸ στήριγμα
Συμμαχία ἐτοίμη	Σύμμαχος ἡμῖν καὶ προστάτις
Σωτηρία	Σωτηρία μου Σωτηρίας πρόξενος
Τεῖχος ἀπροσμάχητον	Τεῖχος ἀκράδαντον
Ὑμνησίς	Ὑμνησίς μου
Ὑπερέρα	Ὑπερέρα
Φωτισμός	Φωταγωγός τῶν ἐν σκότει
Ὠραϊσμένη	Τῶν μητέρων ὠραΐσμα

Γ.9. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ

Γ.9.Β. Κοινοί χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο

του Ιωάννου Μαυρόποδος & του Γεωργίου Νικομηδείας

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Γεώργιο Νικομηδείας παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των έργων τους, αρχικά ως «*ἀμνάς*» και πιο συγκεκριμένα, ο Μαυρόπους την προσφωνεί «*ἀμνάς ἀμόλυντε*», ενώ ο Γεώργιος «*ἄσπιλο και πανάσπιλο ἀμνάς*». Την χαρακτηρίζουν «*ἀνώμητον*», «*δοχείον τοῦ Χριστοῦ*», «*δοχείον τοῦ Πνεύματος*» και «*εὐλογημένη γυναικῶν*». Εκτός από «*θρόνος ἅγιος*» κατά τον Μαυρόποδα, είναι «*θρόνος ἔνοξος*» κατά τον Γεώργιο, αλλά «*πάγχρυσον θυμιατήριον*», «*ἔμψυχον τοῦ Λόγου καταπέτασμα*», «*καύχημα χριστιανῶν*» και «*κιβωτός τοῦ Ἀγιάσματος*». Ο Γεώργιος χαρακτηρίζει την Θεοτόκο «*μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ δικαιοτάτην πατριαρχῶν*», «*ναό ἔμψυχο ὁ τῶν οὐρανῶν ὑψηλότερος και πάσης κτίσεως εὐρυχωρότερος*», «*φωτεινὴ νεφέλη*», «*νύμφην καθάραν*» αλλά και «*ὄπλον κραταιόν*». Και ο Μαυρόπους αλλά και ο Γεώργιος Νικομηδείας, αποκαλούν την «*Πλατυτέρα*», «*κατάσκιον ὄρος*», «*ἔμψυχο παλάτιον*» και «*Παράδεισο λογικό*» ενώ παράλληλα την παρομοιάζουν με «*πόλις του Θεοῦ*», με «*πρόξενον εὐφροσύνης*» καθώς και με «*πύλη*». Η Θεοτόκος χαρακτηρίζεται ως «*σκεῦος*», είτε «*ἅγιον*» κατά τον Μαυρόποδα, ενώ κατά τον Γεώργιο, ως «*σκεῦος ἀμόλυντον*», είτε ως «*σκεῦος τίμιον ἀρετῶν*» αλλά και ως «*νοητὴ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ*». Για τον Μαυρόποδα η Θεοτόκος είναι «*Σωτηρία*» και «*τεῖχος μέγα καὶ ἀπόρθητον*», ενώ για τον Γεώργιο είναι «*ἐπίκουρος σωτηρίας*» και

«ὄχυρώτατον τεῖχος», ενώ παράλληλα την παρουσιάζουν ως «ὑψηλοτέρα τῶν οὐρανῶν», ως «φωτοδόχον χωρίον» και τέλος «τῶν ὠραίων ὠραιότατον ὠραίισμα».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμῶν της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος και του Γεωργίου Νικομηδείας, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ὅτι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81 από το «Θεοτοκάριον¹⁹⁴» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον»¹⁹⁵ του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ἦχος α'),¹⁹⁶ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος β'),¹⁹⁷ Τρίτη εσπέρας (Ἦχος γ')¹⁹⁸, Κυριακή εσπέρας (Ἦχος δ'),¹⁹⁹ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος πλ. α'),²⁰⁰ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος πλ. β'),²⁰¹ Σάββατο εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),²⁰² Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος βαρῦς),²⁰³ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,²⁰⁴ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον²⁰⁵ και Ιαμβικός Κανόνας στην Ὑπεραγία Θεοτόκο.²⁰⁶ Ὅσον αφορά στον Γεώργιο Νικομηδείας, μελετήθηκαν από την Πατρολογία του Migne, οι εξής λόγοι: Ἐγκώμιον εις τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ ναῶ, καὶ

---

¹⁹⁴ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

¹⁹⁵ Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον.

¹⁹⁶ Ὁ.π., σ. 26.

¹⁹⁷ Ὁ.π., σ. 50.

¹⁹⁸ Ὁ.π., σ. 93.

¹⁹⁹ Ὁ.π., σ. 115.

²⁰⁰ Ὁ.π., σ. 170.

²⁰¹ Ὁ.π., σ. 184.

²⁰² Ὁ.π., σ. 211.

²⁰³ Ὁ.π., σ. 233.

²⁰⁴ Ὁ.π., σ. 277.

²⁰⁵ Ὁ.π., σ. 281.

²⁰⁶ Ὁ.π., σ. 285.

ἀφιέρωσιν τῷ Θεῷ κατὰ τὴν Ἱστορίαν²⁰⁷, Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου²⁰⁸ καὶ τὰ Ἰδιόμελα εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου²⁰⁹.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ

Ἀμνὰς ἀμόλυντε	Ἄσπιλος ἀμνὰς Πανάσπιλος ἀμνὰς
Ἀμώμητον	Μόνην ἀμώμητον
Δέσποινα Θεοτόκε	Δέσποινα Θεοτόκε
Δοχεῖον Χριστοῦ	Δοχεῖον τοῦ Πνεύματος
Εὐλογημένη γυναικῶν	Εὐλογημένη
Θρόνον ἅγιον	Θρόνον τὸν ἔνδοξον
Θυματήριον πάγχρυσον	Πάγχρυσον Θυματήριον
Καταπέτασμα	Ἐμφυχον τοῦ Λόγου καταπέτασμα
Καύχημα	Καύχημα χριστιανῶν
Κεχαριτωμένη	Κεχαριτωμένη
Κιβωτός	Κιβωτός τοῦ Ἁγιάσματος
Μητέρα Μῆτερ Θεοῦ	Μητέρα Μητέρα Θεοῦ καὶ δικαιοτάτην πατριαρχῶν Δέσποιναν Μήτηρ προθυμίας

²⁰⁷ Γεώργιος Νικομηδεῖας, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἀφιέρωσιν τῷ Θεῷ κατὰ τὴν Ἱστορίαν*, PG 100, σ. 1401.

²⁰⁸ Γεώργιος Νικομηδεῖας, *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου*, PG 100, σ. 1420.

²⁰⁹ Γεώργιος Νικομηδεῖας, *Ἰδιόμελα εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου*, PG 100, σ. 1528.

Ναός ἔμψυχος	Ναός ὁ ἔμψυχος ὁ τῶν οὐρανῶν ὕψηλότερος καὶ πάσης τῆς κτίσεως εὐρυχωρότερος Θεοχώρητος Ναός
Νεφέλη φωτεινή	Φωτεινὴν Νεφέλην
Νύμφην	Νύμφη Νύμφην καθαρὰν
Ὅπλον ἀήττητον	Κραταιὸν ὄπλον
Ὅρος	Κατάσκιον ὄρος
Παλάτιον ἔμψυχον	Ἐμψυχον Παλάτιον
Παράδεισος ἔμψυχος καὶ λογικός	Λογικός Παράδεισος
Παρθένε	Παρθένος
Περιστερὰ ἢ καθαρὰ	Ἄμωμος περιστερὰ
Πλατυτέρα οὐρανῶν	Πλατυτέρα
Πόλις ἔμψυχε Χριστοῦ	Πόλις τοῦ Θεοῦ
Προξενουῖσα τὴν καθάρσιον χάριν	Πρόξενε εὐφροσύνης
Πύλη ἔμψυχος	Πύλη ἢ κατὰ ἀνατολὰς βλέπουσα
Σεμνή	Σεμνή
Σκεῦος ἅγιον	Σκεῦος τὸ ἀμόλυντον Σκεῦος τίμιον ἀρετῶν
Σκηνή	Νοητὴ Σκηνή Σκηνή τοῦ Θεοῦ
Σωτηρία	Σωτηρίας ἐπίκουρος

Τείχος μέγα καὶ ἀπόρθητον	Ὀχυρώτατον τείχος
Ὑψηλοτέρα οὐρανῶν	Ὑψηλοτέρα οὐρανῶν
Χωρίον ἔμψυχον	Φωτοδόχον χωρίον
Ὠραῖσμένη	Τῶν ὠραίων ὠραιότατον ὠραῖσμα

Γ.10. ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ

Γ.10.Β. Κοινοί Χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο του

I. Μαυρόποδος & του Ιωσήφ Υμνογράφου

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Ιωσήφ τον υμνογράφο, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των κανόνων τους, αρχικά ως «*άγια*», «*άγνη*» και «*μόνη άμόλυντος*». Την χαρακτηρίζουν «*άμπελο κατάκαρπο*», «*ιερό και καθαρό ανάκτορο*», «*άνατολή*», «*θεία αντίληψη*» «*βοήθεια και πρόμαχο*». Την παρομοιάζει με «*γέφυρα μετάγουσα προς θείαν ζωήν*», με «*δοχείον*», με «*θρόνο Θεού*» και με «*κιβωτό*», ενώ παράλληλα παρουσιάζεται η Θεοτόκος κατά τον Ιωσήφ ως «*πταιόντων τὸ ἰλαστήριον*», «*ίςχύς*», «*σεπτή καταφυγή*» αλλά και «*χριστιανῶν τὸ καταφύγιον*». Είναι «*έλπίδος κρηπίδα*», «*άγαθή κυβερνήτις*», «*λαμπάς λευκοφαής του φωτός του άδύτου*», αλλά και «*λυχνία*» και «*λιμήν*». Την χαρακτηρίζουν «*θεία μεσίτρια*», «*άγιο οίκο*», «*νεφέλη*», «*νύμφη*» κι ενώ κατά τον Μαυρόποδα είναι «*ναός του Σωτήρος*», κατά τον Ιωσήφ είναι «*ναός πανάγιος*» και «*ώραιότατος ναός*». Παρουσιάζεται η Θεοτόκος ως «*παλάτιον θεϊον*», «*πηγή φωτισμού*», «*πλατυτέρα ούρανῶν*», «*κραταιά προστασία και ίςχυράν*» καθώς και «*προστάτις και υπέρμαχος*». Την παρομοιάζουν στην συνέχεια, με «*σκηνή*», με «*τράπεζα*», με «*τείχος άπροσμάχητον*» κατά τον Μαυρόποδα και με «*τείχος άρρηκτον*» κατά τον Ιωσήφ τον Υμνογράφο . Την θεωρούν «*υπέρμαχο*» και «*ύψηλοτέρα τῶν ούρανῶν*», ενώ τέλος την προσφωνούν «*χαρά τῶν θλιβομένων*».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμών της Παναγίας μεταξύ του I. Μαυρόποδος και του Ιωσήφ του Υμνογράφου, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81, ενώ για τον Ιωσήφ μελετήθηκε ο Κανόνας 38 από το «Θεοτοκάριον²¹⁰» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον»²¹¹ του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόπους, οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας (Ήχος α'),²¹² Κυριακή εσπέρας (Ήχος β'),²¹³ Τρίτη εσπέρας (Ήχος γ')²¹⁴, Κυριακή εσπέρας (Ήχος δ'),²¹⁵ Πέμπτη εσπέρας (Ήχος πλ. α'),²¹⁶ Κυριακή εσπέρας (Ήχος πλ. β'),²¹⁷ Σάββατο εσπέρας (Ήχος βαρύς),²¹⁸ Πέμπτη εσπέρας (ήχος βαρύς),²¹⁹ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,²²⁰ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον²²¹ και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο,²²² ενώ όσον αφορά στον Ιωσήφ τον Υμνογράφο, μελετήθηκε ο Κανόνας της Δευτέρας εσπέρας (Ήχος α')²²³.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ

Άγια	Άγια Θεοτόκε
Άγνη	Άγνη Παντάνασσα άγνη
Άμόλυντε	Τήν μόνην άμόλυντον

²¹⁰ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

²¹¹ Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον.

²¹² Ο.π., σ. 26.

²¹³ Ο.π., σ. 50.

²¹⁴ Ο.π., σ. 93.

²¹⁵ Ο.π., σ. 115.

²¹⁶ Ο.π., σ. 170.

²¹⁷ Ο.π., σ. 184.

²¹⁸ Ο.π., σ. 211.

²¹⁹ Ο.π., σ. 233.

²²⁰ Ο.π., σ. 277.

²²¹ Ο.π., σ. 281.

²²² Ο.π., σ. 285.

²²³ Ο.π., σ. 21.

Ἄμπελος	Κατάκαρπος ἄμπελος
Ἀνάκτορον ἱερόν καὶ καθαρόν	Ἴερόν καὶ καθαρὸν ἀνάκτορον Φωτὸς ἀπροσίτου θεῖον ἀνάκτορον
Ἀνατολή τοῦ ἡλίου τῆς δόξης	Ἀνατολή
Ἀντίληψις	Θεῖαν ἀντίληψιν
Ἄχραντε	Ἄχραντε
Βοήθεια ἐτοίμη	Βοήθειά μου καὶ πρόμαχος
Γέφυρα	Γέφυρα μετάγουσα πρὸς θεῖαν ζωὴν
Δέσποινα	Δέσποινα Θεοτόκε Δέσποινα τοῦ κόσμου
Δοχεῖον	Δοχεῖον
Ἐλπίς	Ἐλπίς τῶν ὑμνοῦντων σε Μόνη ἐλπίδα μετὰ Θεόν ἀκαταίσχυτον
Θεογεννήτορ	Θεογεννήτορ ἀγνή
Θεόνυμφε	Παναγία θεόνυμφε
Θρόνε δόξης	Θρόνος Θεοῦ
Ἰλαστήριον θεῖον	Πταιόντων τὸ ἰλαστήριον
Ἰσχύς μου	Ἰσχύς μου
Καταφυγὴν	Σεπτὴ καταφυγή
Καταφύγιον	Χριστιανῶν τὸ καταφύγιον
Κιβωτόν τὴν θεῖαν	Κιβωτόν
Κόρη	Κόρη

	Κόρη άγνή
Κρηπίδα	Έλπίδος κρηπίδα
Κυβερνήτιν τῆς ψυχῆς μου	Άγαθή κυβερνήτις
Λαμπάς λευκοφαής	Λαμπάς λευκοφαής τοῦ φωτός τοῦ αἰδύτου
Λιμὴν ἀχείμαστος	Λιμὴν
Λυχνία χρυσαυγῆ	Λυχνία
Μεσίτις	Θεία μεσίτρια
Μήτηρ Θεοῦ	Μήτηρ Θεοῦ
Ναός τοῦ Σωτῆρος	Θεοῦ Παναγίου Ναέ Πανάγιε Ναός τοῦ Λόγου Ὁραιότατος Ναός
Νεφέλη	Νεφέλη ὀλόφωτε
Νύμφη πάναγνε	Νύμφη Πανάμωμε
Οἶκε	Άγιε οἶκε
Ὅρος άγιον	Μέγα ὄρος
Παλάτιον Θεοῦ	Παλάτιον θεῖον τοῦ Λόγου Χριστοῦ Παλάτιον
Πανάμωμε	Νύμφη πανάμωμε
Πανύμνητε	Μόνη Παρθένε πανύμνητε Πανύμνητε άγνή
Παράκλησις	Παράκλησις
Παρθένε	Άνάγαγε Παρθένε

Πηγή φωτισμοῦ	Πηγή ἀδύτου Πηγή τοῦ ζῶντος
Πλατυτέρα οὐρανῶν	Πλατυτέρα οὐρανῶν
Πρόμαχος	Πρόμαχος
Προστασία κραταιάν	Προστασία Κραταιὰ προστασία καὶ ἰσχυράν
Προστατὶς ἀκαταίσχυντος	Προστάτις καὶ ὑπερμαχος
Πύλη ἀδιόδευτος	Πύλη θεϊκῆς ἀκτίνοσ
Σκέπη	Σκέπη μου
Σκεῦοσ ἀγνείασ	Σκηνή ἀγιάσματοσ
Στάμνον	Στάμνον Μανναδόχε Στάμνε
Σωτηρία	Σωτηρία πιστῶν καὶ ἀντίληψισ Ἢ ἐμῆ σωτηρία Θεόνυμφε
Τεῖχοσ ἀπροσμάχητον	Τεῖχοσ ἄρρηκτον
Τράπεζα ἀγία	Τράπεζα
Ὑπεράμωμε	Ὑπεράμωμοσ Κόρη
Ὑπέρομαχον ἰσχυράν	Ὑπέρομαχοσ
Ὑψηλοτέρα οὐρανῶν	Ὑψηλοτέρα οὐρανῶν
Χαρά τῶν θλιβομένων	Χαρά θλιβομένων Χαρά τῶν ὑμνοῦντων σε
Χώρα	Εὐκαρπε χώρα

Γ.11. ΜΑΡΚΙΑΝΟ ΘΕΟΤΟΚΑΡΙΟ

Γ.11.Α. Κοινοί χαρακτηρισμοί στην Θεοτόκο

κατά τον Ι. Μαυρόποδα & το Μαρκιανό Θεοτοκάριο

Η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη Μαυρόποδα και κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο, παρουσιάζεται μέσα από το σύνολο των κανόνων τους, αρχικά ως «*ἄβυσσος*» και πιο συγκεκριμένα, «*συμπαθείας ἄβυσσον*» ενώ παράλληλα χαρακτηρίζεται «*ἀγίαν*», «*ἀγνή*» και «*ἀειπάρθενος*». Ο Μαυρόπους την αποκαλεί «*ἀντίληψη*» ενώ κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο είναι «*βεβαία και θερμή ἀντιληψις*», «*πάντων βοήθεια*», «*πιστῶν βοήθεια*» αλλά και όπως αργότερα δηλώνεται «*μόνη βοήθειαν*». Την παρουσιάζουν «*βοήθεια κραταιάν*» αλλά και «*γέφυρα*». Ο όρος «*δοχείον*» επαναλαμβάνεται κι εδώ (όπως και στους προαναφερθέντες υμνογράφους), με τον Μαυρόποδα να χαρακτηρίζει την Θεοτόκο «*δοχείον Χριστοῦ ἱερόν*» και κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο να χαρακτηρίζεται «*δοχείον σεπτόν*». Την αποκαλούν «*ἐλπίς ἀπηλπισμένων*» και «*ἐλπίς τῶν χριστιανῶν*» ενώ παράλληλα την θεωρούν «*μόνη εὐλογημένη*» εκ των γυναικῶν ως «*θεογεννήτρια*» και «*θεοκυῆτορ*» και «*θεομητορ*». Είναι η «*Ζωή*» και «*θησαυρός σωτηρίας*» κατά τον Μαυρόποδα, ενώ κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο είναι «*θησαυρός τῶν ἀγαθῶν*» και «*πλουσιόδωρος θησαυρός*». Την παρομοιάζουν με «*θρόνο ὑψηλό και περίβλεπτο*», με «*καταφύγιον*» και πιο συγκεκριμένα ο Μαυρόπους, με «*καταφύγιον στερρόν*» και κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο με «*ἄρραγές καταφύγιον*», ενώ παράλληλα την αποκαλούν «*καταφυγή τῶν χριστιανῶν*». Για άλλη μια φορά, η Θεοτόκος παρομοιάζεται με «*κλίμαξ*» αλλά και με «*λιμένα*» και «*λυχνία*». Εκτός από «*καύχημα*», κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο αποκαλείται η Θεοτόκος «*κράτος*», «*κρηπίδα*», και

«Κυρία τῶν χριστιανῶν». Σύμφωνα με τον Μαυρόποδα και το Μαρκιανό Θεοτοκάριο, παρουσιάζεται ως «μεσίτρια τῆς ἡμῶν σωτηρίας» αλλά και ως «ναός καθαρῶτατος καὶ ἡγιασμένος τοῦ Θεοῦ». Η «Παρθένος ἀγνή» είναι «παλάτιον φωτοφόρον καὶ ἀείφωτον», «πέλαγος εὐσπλαχίας», «πηγή ἐλέους καὶ συμπαθείας» αλλά και «πέλαγος ἐλέους μέγα». Εκτός από «πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν» και «προστασία καὶ μεσίτρια τῶν πιστῶν», την χαρακτηρίζουν «πύλη» και πιο συγκεκριμένα, κατά τον Μαυρόποδα είναι «πύλη ἔμψυχος», «πύλη σωτήριος», και «πύργος ἰσχύος καὶ ἀσφαλῆς», ενώ κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο είναι «πύλη τῆς θείας ζωῆς» και «πύργος καὶ ἀσφαλῆ σωτηρία». Στο Μαρκιανό Θεοτοκάριο τονίζεται ο ρόλος της Θεοτόκου ως «σκέπη» και πιο αναλυτικά, ως «σκεπη και τείχος», «χριστιανῶν θεία σκέπη» και «σκέπη τῶν ψυχῶν ἡμῶν», αλλά και ως «στάμνον» (βλ. «ἡ κύρια καὶ ὀλόφωτος στάμνος»). Η Θεοτόκος παρουσιάζεται ως «στήριγμα», «συνεργός», «μόνη σωτηρία» και «τείχος μέγα καὶ ἀπόρθητον» καθώς και «φρουρά» (βλ. «φρουράν και ἀσφάλειαν», «σὲ γὰρ μόνην ἔχομεν φρουράν»). Τέλος και κατά τον Μαυρόποδα αλλά και κατά το Μαρκιανό Θεοτοκάριο, η Θεοτόκος είναι «φῶς», «φωτὸς λυχνία», «χαρμονή τῶν ἐν θλίψει» και εκτός από «χορηγὸς ἐλέους», είναι «χωρίον ἔμψυχον» και «θεῖον χωρίον».

Στους παρακάτω πίνακες ακολουθεί σύγκριση των χαρακτηρισμῶν της Παναγίας μεταξύ του Ι. Μαυρόποδος και του Μαρκιανού Θεοτοκαρίου, οι οποίοι προκύπτουν μέσα από το σύνολο των Κανόνων τους προς την Παναγία.

Πιο συγκεκριμένα, σε ὅτι αφορά τον Ιωάννη Μαυρόποδα, οι χαρακτηρισμοί που προκύπτουν είναι αποτέλεσμα των Κανόνων: 1, 2, 3, 4, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 60, 62, 76, 77, 78, 79, 80, και 81 από το «Θεοτοκάριον²²⁴» του Σωφρονίου Ευστρατιάδου. Από το «Θεοτοκάριον»²²⁵ του Νικοδήμου του Αγιορείτου, μελετήθηκαν για τον Ι. Μαυρόποδα, οι Κανόνες: Τρίτη εσπέρας

---

²²⁴ Ευστρατιάδης, Θεοτοκάριον.

²²⁵ Νικόδημος Αγιορείτης, Θεοτοκάριον.

(Ἦχος α'),²²⁶ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος β'),²²⁷ Τρίτη εσπέρας (Ἦχος γ')²²⁸, Κυριακή εσπέρας (Ἦχος δ'),²²⁹ Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος πλ. α'),²³⁰ Κυριακή εσπέρας (Ἦχος πλ. β'),²³¹ Σάββατο εσπέρας (Ἦχος βαρύς),²³² Πέμπτη εσπέρας (Ἦχος βαρύς),²³³ Παρακλητικός Κανόνας εις πάσαν ασθένειαν,²³⁴ Ευχαριστήριος Κανόνας μετά την νόσον²³⁵ και Ιαμβικός Κανόνας στην Υπεραγία Θεοτόκο²³⁶ ενώ παράλληλα χρησιμοποιήθηκε ως πηγή το Μαρκιανό Θεοτοκάριο²³⁷ « *Un theotocarion Marciano del sec. XIV: cod. Marciano cl I,6*»

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

ΜΑΡΚΙΑΝΟ ΘΕΟΤΟΚΑΡΙΟ

Συμπαθείας ἄβυσσος ἄπειρος	Τοῦ ἐλέους ἡ ἄβυσσος Συμπαθείας σε ἄβυσσον
Ἀγαθή	Ἀγαθή
Ἁγίαν	Ἁγίαν Δέσποινα Ἁγία Θεοτόκε Ἁγία Παρθένε
Ἁγνή Ἁγνή Μαρία	Ἁγνή Παρθένε Μόνη Ἁγνή Ἁγνή πολυδόξαστε

²²⁶ Νικόδημος Αγιορείτης, *Θεοτοκάριον*, σ. 26.

²²⁷ Ο.π., σ. 50.

²²⁸ Ο.π., σ. 93.

²²⁹ Ο.π., σ. 115.

²³⁰ Ο.π., σ. 170.

²³¹ Ο.π., σ. 184.

²³² Ο.π., σ. 211.

²³³ Ο.π., σ. 233.

²³⁴ Ο.π., σ. 277.

²³⁵ Ο.π., σ. 281.

²³⁶ Ο.π., σ. 285.

²³⁷ Follieri, *Un theotocarion Marciano del sec. XIV: cod. Marciano cl I,6*.

	Θεοτόκε ἀγνή
Ἀειπάρθενε	Ἀειπάρθενε Τὴν ἀειπάρθενον Μητέρα σου
Ἀντίληψις	Βεβαίαν ἔχομεν ἀντίληψιν Θερμὴ ἀντίληψις
Ἄχραντε	Παρθενομήτορ ἄχραντε Ἄχραντε Θεοτόκε Παρθένε ἄχραντε
Βάσις	Πεπτωκότων ἢ βάσις Ὡς ἔρεισμα θεῖον καὶ βάσιν
Βοήθεια Βοήθεια πιστῶν Βοήθεια ἀβοηθήτων	Σὲ γὰρ μόνην ἔχω βοήθειαν Πιστῶν ἢ βοήθεια Πάντων βοήθεια Βοηθέ τῶν ἐν δεινοῖς συνεχομένων
Βοήθεια κραταιὰν Βοήθεια ἐτοίμη	Βοήθειαν κραταιὰν πρὸς τὸ σώζειν
Γέφυρα	Γέφυρα μετάγουσα
Δέσποινα ἀγνή	Δέσποινα ἀγνή Δέσποινα τοῦ κόσμου Ἁγία Δέσποινα Ἄχραντε Δέσποινα Δέσποινα Σεμνή
Δοχεῖον Χριστοῦ ἱερόν	Δοχεῖον σεπτόν
Ἐλπίς ἀπηλπισμένων	Ἐλπίς ἢ τῶν ἀπελπισμένων Ἐλπίς τῶν ταπεινῶν

Ἐλπίς χριστιανῶν	Ἐλπίς τῶν πιστῶν
Εὐλογημένη Μόνη εὐλογημένη	Ἄγνη εὐλογημένη Μόνη εὐλογημένη
Ζωή	Ζωή τῶν ἀπάντων
Θεογεννήτρια	Θεογεννήτρια
Θεοκυῆτορ	Θεοκυῆτορ Θεοκυῆτορ Παναγία Ἄγνη Θεοκυῆτορ
Θεομῆτορ	Θεομῆτορ Θεομῆτορ πανσεβάσμιε Θεομῆτορ Μαρία
Θεόνυμφε	Παναγία Παρθένε Θεόνυμφε
Θεονύμφευτε	Θεονύμφευτε Κόρη
Θεοτόκε Θεοτόκε Δέσποινα Θεοτόκε Παρθένε	Ἄγια Θεοτόκε Θεοτόκε Δέσποινα Παρθένε Θεοτόκε
Θεοχαρίτωτε	Θεοχαρίτωτε Μόνη εὐλογημένη Θεοχαρίτωτε
Θησαυρέ σωτηρίας	Θησαυρός τῶν ἀγαθῶν Πλουσιόδωρε θησαυρέ
Θρόνος ὑψηλός καὶ περίβλεπτος	Θρόνος τοῦ οὐρανοῦ ὄντως ὑψηλότερος
Ἴσχύς μου	Ἴσχύν καὶ κράτος καὶ θείαν δύναμιν Ἴσχύς καὶ βοήθεια
Καταφυγὴν ὄχυράν καὶ κραταιάν	Καταφυγὴ χριστιανῶν Ἡ τῶν πιστῶν ἀσφαλῆς καταφυγὴ

Καταφύγιον στερορὸν	Ἄρραγές καταφύγιον Μέγα καταφύγιον ἡμῶν
Καύχημα	Σκέπη καὶ καύχημα Τῶν πιστῶν το καύχημα
Κλίμαξ	Κλίμαξ Κλίμαξ ἢ ἀνυψώσασα
Κόρη πάναγνε	Πάναγνε κόρη
Κράτος	Ἴσχύν καὶ κράτος καὶ θεϊάν δύναμιν
Κρηπίδα	Τεῖχος καὶ κρηπίδα
Κυβερνήτιν ψυχῆς μου	Κυβερνήτις γενοῦ μοι
Κυρία πάσης κτίσεως	Κυρία χριστιανῶν
Λιμένα	Κινδυνευόντων λιμήν Λιμήν καὶ σκέπη
Λυχνία φωτὸς τοῦ αἵλου	Ὀλόδοξε φωτοφόρε λυχνία
Μεσίτις εὐδιάλλακτος μόνη	Προστασίαν καὶ μεσίτιν Σὲ μεσίτιν καταλλάτουσα Μεσίτρια τῆς ἡμῶν σωτηρίας
Μῆτερ Θεοῦ	Μῆτερ Θεοῦ
Μῆτερ Χριστοῦ	Μήτηρ Χριστοῦ Θεοτόκε μήτηρ ἀνύμφευτε
Μητρόθεε	Μητρόθεε Παρθένε Μητρόθεε
Ναέ καθαρῶτατε	Ναόν ἡγιασμένον
Ναός τοῦ σωτήρος	Ναός τοῦ Θεοῦ

Νεφέλη φωτεινή	Νεφέλη υπάρχουσα φωτός
Παλάτιον φωτοφόρον	Παλάτιον αείφωτον
Παναγία Παναγία Δέσποινα Παναγία Παρθένε	Παναγία ἄχραντε Παναγία Δέσποινα Παναγία Παρθένε
Παρθένε	Παρθένε ἀγνή Παρθένε ἄχραντε Παρθένε Δέσποινα
Παρθενομήτορ	Παρθενομήτορ ἄχραντε
Πέλαγος ἐλέους μέγα	Πέλαγος εὐσπλαχνίας
Πηγή ἐλέους υπάρχουσα Πηγή συμπαθείας	Πηγή ἐλέους Πηγή συμπαθείας
Πλατυτέρα οὐρανῶν	Τὴν πλατυτέρα οὐρανῶν
Προστασία Προστασία τῶν πιστῶν	Προστασίαν καὶ μεσίτιν Προστασία τῶν πιστῶν
Προστάτις μου	Προστάτιν μου
Πύλη ἔμψυχος Πύλη σωτήριος Πύργος ἰσχύος καὶ ἀσφαλῆς	Πύλη τῆς θείας ζωῆς Σωτήριος πύλη Πύργον καὶ ἀσφαλῆ σωτηρίαν
Ράβδος	Ῥάβδον σε δυνάμεως, Παρθένε
Σεμνή	Σεμνή Παρθένε
Σκέπη	Σκέπη καὶ τεῖχος Χριστιανῶν θεία σκέπη Σκέπη τῶν ψυχῶν ἡμῶν

Στάμνον	Ἡ κυρία καὶ ὀλόφωτος στάμνος
Στήριγμα	Στήριγμα τῆς ἀσθενείας Τῶν βροτῶν βοήθειαν καὶ στήριγμα
Συνεργός	Συνεργὸν κεκτημένη καὶ ἀντιλήπτορα
Σωτηρία	Μόνη σωτηρία Ἐλπίς καὶ σωτηρία τῶν πιστῶν Ἀσφαλῆ σωτηρίαν
Τεῖχος μέγα καὶ ἀπόρθητον	Τεῖχος ἀπόρθητον Τεῖχος ἀρραγές
Ὑπερτέρα πάσης κτίσεως Ὑπερτέρα χερουβίμ	Ὑπερτέρα πάσης κτίσεως Χερουβίμ ὑπερτέρα
Φρουράν	Φρουράν καὶ ἀσφάλειαν Σὲ γὰρ μόνην ἔχομεν φρουράν
Φῶς	Φῶς
Φωτὸς λυχνία	Ὀλόδοξε φωτοφόρε λυχνία
Χαρμονή τῶν ἐν θλίψει	Χαρμονή τοῖς κλαίουσι
Χορηγέ ἐλέους	Χορηγός ἐλέους
Χωρίον ἔμψυχον	Θεῖον χωρίον

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Θεοτόκος κατείχε εξέχουσα θέση στη λατρευτική ζωή των χριστιανών καθώς και στην υμνογραφία όπως προκύπτει από την «κληρονομιά» που άφησαν όλοι οι προαναφερθέντες υμνογράφοι και όχι μόνο εκείνοι. Έτσι λοιπόν, και μέσα από τα έργα των υμνογράφων που μελετήθηκαν και παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία, τονίζονται οι «μορφές» της Θεοτόκου που διαγράφονται μέσα στα υμνογραφικά κείμενα. Τονίζεται αρχικά, η **αγνότητα** της Θεοτόκου μέσα από χαρακτηρισμούς όπως: «*ἄφθορε τοῦ Θεοῦ μη̄τερ, ἀμόλυντε, ἄφθορε Θεοῦ νύμφη καθὼς και ἄνθος ἀμάραντον*». Η Παναγία μέσα από τους Κανόνες που μελετήθηκαν, παρουσιάζεται ως η «**βοήθεια**», η **μεσίτρια**, η **προστασία** και η **σωτηρία**. Τόνίζεται ο ρόλος αυτός της Παναγίας «*βοήθεια πιστῶν, βοήθεια ἀβοηθήτων, βοήθεια κραταιά, μόνη μεσίτις, προστασία ἀκαταίσχυντος, προστάτις χριστιανῶν, προστασία ἀψευδής, σωτηρία, αἰτία σωτηρίας, θησαυρὲ σωτηρίας*». Ως μόνη «**ελπίδα**» των πιστών αποτυπώνεται στους Κανόνες και στις ομιλίες που είναι αφιερωμένοι στο πρόσωπό της, όπως για παράδειγμα «*ἐλπίς βεβαία, ἐλπίς ἀκαταίσχυντος μόνη ἐλπίς, ἐλπίς ἀπηλπισμένων*». Επίσης, παρουσιάζεται και παρομοιάζεται με «στοιχεία» της πλάσης, όπως για παράδειγμα ως **γη**, «*γῆ ἀγεώργητος, γῆ ἁγία καὶ ἐκλεκτή*», ως **ουρανός** «*οὐρανὲ ὑψηλότατε, οὐρανὸς ἔμψυχος καὶ νέος, οὐρανὸς λογικός*», ως νεφέλη «*νεφέλη ὀλόφωτε, νεφέλη πορφυρόμορφε, νεφέλη φωτεινή*» αλλά και **λιμένας** «*λιμένας κοινὸς σωτηρίας, λιμὴν ἀχείμαστος*». Είναι **χαρά**, «*χαρὰ τῶν θλιβομένων, ἢ πάντων χαρὰ*» αλλά κυριῶς αποτυπώνεται στο πρόσωπό της ο ρόλος της **Μητέρας**, αφού προκύπτει πληθώρα χαρακτηρισμών από όλους τους προαναφερθέντες υμνογράφους που μελετήθηκαν ως «*μη̄τερ ἄχραντε, μη̄τερ ἀγνή, μη̄τερ Θεοῦ και τοῦ Κυρίου μου μήτηρ*».

Σύμφωνα λοιπόν με τις παραπάνω συγκρίσεις Κανόνων, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπήρξαν πιθανές πηγές του Μαυρόποδος, οι Κανόνες του Ιωάννη Δαμασκηνού, του Ανδρέα Κρήτης, του Θεοδ. Στουδίτη, του Θεοφάνη του Γραπτού, του Φωτίου, όπως και του Ιωσήφ Υμνογράφου σε ό,τι αφορά τη συγγραφή Κανόνων της Θεοτόκου, καθώς και σύμφωνα με την μελέτη των εγκωμιαστικών λόγων που είναι αφιερωμένοι στο πρόσωπο της Θεοτόκου, όπως για παράδειγμα του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, του Γεωργίου Νικομηδείας, του Πρόκλου του Πατριάρχου Κων/πόλεως αλλά και του Γρηγορίου Νύσσης. Οι ομοιότητες στους χαρακτηρισμούς της Θεοτόκου, μαρτυρούν την επιρροή που δέχτηκε ο Ιωάννης Μαυρόπους από τους προαναφερθέντες υμνογράφους, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό των χαρακτηρισμών της Θεοτόκου, είναι βασισμένο πάνω στο έργο - στους χαρακτηρισμούς που χρησιμοποίησαν οι προαναφερθέντες υμνογράφοι και προγενέστεροι του Μαυρόποδος. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, παρατηρείται στο έργο του Μαυρόποδα που μελετήθηκε, οι χαρακτηρισμοί της Θεοτόκου, α) είτε να είναι ακριβώς ίδιοι, β) είτε να είναι ελαφρώς τροποποιημένοι με αποτέλεσμα να είναι, σε πιο απλή μορφή από τους χαρακτηρισμούς των προαναφερθέντων υμνογράφων, (χωρίς δηλαδή επιπλέον επίθετα πέρα από τον βασικό όρο - έννοια - χαρακτηρισμό) , γ) είτε να γραμμένοι με παρόμοια επίθετα - χαρακτηρισμούς, αντίστοιχα φυσικά, αυτών που χρησιμοποίησαν οι προγενέστεροί του, και δ) είτε να είναι ελαφρώς εμπλουτισμένοι με διαφορετικούς και πλουσιότερους όρους λογοτεχνικά από τον ίδιο. Πιο συγκεκριμένα, για την πρώτη περίπτωση, ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι το ότι η Θεοτόκος κατά τον Ανδρέα Κρήτης είναι «κλειῖς ἢ διανοίγουσα τοῦ Θεοῦ τὴν χρηστότητα» καθώς με την ίδια ακριβώς φράση την παρουσιάζει και ο Μαυρόπους, όπως αντίστοιχα και με την προσφώνηση του Θεοφάνη του Γραπτού στην Θεοτόκο ως «καλλονὴ ἢ τοῦ Ἰακώβ» την οποία έτσι ακριβώς την χρησιμοποιεί και ο Μαυρόπους. Συνεπώς η πρώτη περίπτωση που μελετήθηκε, επιβεβαιώνει το γεγονός ότι είναι πολύ πιθανό ο Μαυρόπους

χρησιμοποίησε ως πηγές και τους προαναφερθέντες και προγενεστερους του υμνογράφους, χρησιμοποιώντας ακριβώς τις ίδιες έννοιες ως χαρακτηρισμούς της Θεοτόκου. Για την δεύτερη περίπτωση, ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι το ότι η Θεοτόκος κατά τον Θεοφάνη τον Γραπτό είναι «*ἄρμα πολυώνυμον ἀϋλων θρόνων*», ενώ ο Μαυρόπους την χαρακτηρίζει ως «*ἄρμα πολυώνυμον*» όπως και στην περίπτωση του Θεοφάνη του Γραπτου όπου την προσφωνεί «*πλατυτέρα οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς ἀνωτέρα*», ενώ ο Μαυρόπους την προσφωνεί απλά «*πλατυτέρα των οὐρανῶν*» αλλά και από «*ἀγλαόχρυσε θεία τράπεζα*», ο Μαυρόπους την αποκαλεί «*θεία τράπεζα*» καθώς και αντίστοιχα, όταν ο Θεοφάνης Γραπτός την προσφωνεί «*νεφέλη φωταυγῆς καὶ ὑπέρλαμπρε*», ο Μαυρόπους την αναφέρει ως «*νεφέλη φωτεινή*». Η περίπτωση αυτή, αποδεικνύει ότι ο Μαυρόπους χρησιμοποιώντας ως πηγές του τους προαναφερθέντες υμνογράφους, δανείστηκε υλικό από τα έργα τους, τροποποιώντας όμως εν μέρει κάποιους όρους και πιο συγκεκριμένα παραλείποντάς τους από τις φράσεις των προγενεστερων του υμνογράφων. Ένα άλλο αντίστοιχο ενδεικτικό παράδειγμα, σε ό,τι αφορά την τρίτη περίπτωση, είναι ότι η Θεοτόκος κατά τον Ιωάννη το Δαμασκηνό παρουσιάζεται ως «*Δοχεῖον πάγχρυσον τοῦ Ὑψίστου*» ενώ κατά τον Μαυρόποδα «*Δοχεῖον Χριστοῦ ἱερόν*» καθώς και όταν την παρομοιάζει ο Ανδρέας Κρήτης με «*κρίνον εὐοσμον*», ο Μαυρόπους την αποκαλεί «*κρίνον ἠδύπνοον*», αλλά και όταν ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος την παρουσιάζει ως «*βάτο μὴ φλεγόμενη*», ο Μαυρόπους την προσφωνεί «*βάτε ἄφλεκτε*». Στην περίπτωση αυτή, παρατηρούμε ότι ο Μαυρόπους, χρησιμοποιεί τον βασικό όρο – χαρακτηρισμό των προαναφερθέντων πιθανών πηγών του, τροποποιώντας το, με τη χρήση παρόμοιων και συνώνυμων ορων – λέξεων – χαρακτηρισμών με τους αρχικούς και πρωτότυπους χαρακτηρισμούς. Τέλος, ένα αντίστοιχο ενδεικτικό παράδειγμα για την τέταρτη περίπτωση, είναι το ότι κατά τον Μαυρόποδα, η Θεοτόκος είναι «*Παράδεισος ἔμψυχος καὶ λογικός*» ενώ για παράδειγμα κατά τον Φώτιο και τον Ιωάννη το Δαμασκηνό είναι «*Παράδεισος*

λογικός». Εν τέλει και στην περίπτωση αυτή, είναι προφανές ότι ο Μαυρόπουλος δανείζεται χαρακτηρισμούς από τους προγενέστερους υμνογράφους, εμπλουτίζοντάς τους με δικό του υλικό δίνοντας έτσι στους Κανόνες του, το προσωπικό του ύφος.

Παρόλα αυτά είναι αδιαμφισβήτητη η αξία του συγγραφικού έργου του Ιωάννη Μαυρόποδα και δικαίως έχει χαρακτηριστεί ως ο τελευταίος μεγάλος υμνογράφος²³⁸.

---

²³⁸ Σωτηρούδη, *Αγιολογική παραγωγή*, σ. 40.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΕΙΡΕΣ – ΛΕΞΙΚΑ

- ❖ *PG* J. P. Migne, *Patrologia cursus completus*, series Graeca, Paris, 1857 – 1866.

ΠΗΓΕΣ

- ❖ Karpozilos, *Letters*: A. Karpozilos, *The letters of Ioannes Mauropouwu metropolitan of Euchaita, Greek text, translation and commentary by Apostolos Karpozilos*, Thessalonike 1990.
- ❖ Γεωργίου Νικομηδείας, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἀφιέρωσιν τῷ Θεῷ κατὰ τὴν Ἱστορίαν*, εκδ. J. – P. Migne PG 100, σ. 1401.
- ❖ Γεωργίου Νικομηδείας, *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου*, εκδ. J. – P. Migne PG 100, σ. 1420.
- ❖ Γεωργίου Νικομηδείας, *Ἰδιόμελα εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου*, εκδ. J. – P. Migne PG 100, σ. 1528.

- ❖ Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν δίκαιον Συμεῶνα*, εκδ. J. – P. Migne PG 46, σσ. 11512-1181.

- ❖ Πρόκλου πατρ. Κων/πόλεως, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Παναγία Θεοτόκον Μαρίαν*, εκδ. J. – P. Migne PG 65, σ. 680.

- ❖ Πρόκλου πατρ. Κων/πόλεως, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ἁγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν*, εκδ. J. – P. Migne PG 65, σ. 716.

- ❖ Πρόκλου πατρ. Κων/πόλεως, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Θεοτόκον Μαριάμ*, εκδ. J. – P. Migne PG 65, σ. 721.

- ❖ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπερενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου*, εκδ. J. – P. Migne PG 50, σ. 791.

- ❖ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου*, εκδ. J. – P. Migne PG 60, σ. 755.

- ❖ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου, καὶ κατὰ Ἀρείου δυσεβοῦς*, εκδ. J. – P. Migne PG 62, σ. 763.

- ❖ Ψελλός, *Ἐγκώμιον: Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Ἐγκώμιον εἰς τὸν θεοσέβαστον Ἰωάννην τὸν Μητροπολίτην Ευχαΐτων καὶ πρωτοσύγκελον*. Michaelis Pselli, *Orationes Panegyricae*, ed. G. Dennis, Stuttgart/Leipzig 1994 (143-174).

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- ❖ H. – G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München 1977.
- ❖ Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*: Σ. Ευστρατιάδης, *Θεοτοκάριον*, Παρίσι 1931.
- ❖ Σ. Ευστρατιάδης, *Η Θεοτόκος εν τη υμνογραφία*, Παρίσι 1930.
- ❖ Σ. Ευστρατιάδης, *Ιωάννης ο Μαυρόπουλος Μητροπολίτης Ευχαΐτων*, Αθήνα 1931.
- ❖ Follieri, *Un theotocarion* : E. Follieri, *Un theotocarion Marciano del sec. XIV: cod. Marciano cl I,6*, Roma 1961.
- ❖ Καρπόζηλος, *Συμβολή* : Α. Καρπόζηλος, *Συμβολή στη μελέτη του βίου και του έργου του Ιωάννη Μαυρόποδος*, Ιωάννινα 1982.
- ❖ Νικοδήμου Αγιορείτου, *Θεοτοκάριον*: Νικοδήμου Αγιορείτου, *Θεοτοκάριον*, Αθήνα 2015.
- ❖ Α. Παναγιώτου, *Ο Υμνογράφος του Αγ. Νικολάου Ιωάννης Μαυρόπουλος*, Αθήνα 2010.
- ❖ J. O. Rosenqvist, *Die byzantinische Literatur vom. 6. Jahrhundert bis zum Fall Konstantinopels 1453*, Berlin-New York: Walter de Gruyter, 2007 (μτφρ. Ι. Βάσσης, *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία από τον 6^ο αιώνα ως την άλωση της Κωνσταντινούπολη*, Αθήνα 2008).

- ❖ Σωτηρούδη, *Αγιολογική Παραγωγή* : Ε. Σωτηρούδη, *Η Αγιολογική παραγωγή κατά τον 11ο αιώνα και η περίπτωση του Ιωάννη Μαυρόποδα*, Θεσσαλονίκη 2012.

- ❖ Μ. Φούγιας, *Ιωάννης Μαυρόπουλος Μητροπολίτης Ευχαϊτών*, Αλεξάνδρεια 1955.